

De melodie in therapie

Een inventariserend onderzoek naar het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie door Nederlandse muziektherapeuten

Loes Borghans
Fotografie

Auteur: Loes Borghans

9-1-2017

Opleiding: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen

Onderzoeksbegeleider: Anemone van Zijl

Opdrachtgever: Albert Berman

Samenvatting

Dit onderzoek is een inventariserend onderzoek waarin wordt onderzocht hoe melodie-instrumenten in muziektherapie worden ingezet door Nederlandse muziektherapeuten. Het is geschreven als afstudeeropdracht voor de opleiding muziektherapie op de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Mijn persoonlijke interesse in melodie-instrumenten is de aanleiding geweest voor dit eigen onderzoek. Omdat er weinig informatie te vinden is over dit specifieke onderwerp heeft het onderzoek als doel om beter in kaart te brengen hoe melodie-instrumenten worden ingezet en wat de voor- en nadelen zijn van het gebruik van deze instrumenten in therapie.

Er zijn een hoofdvraag en deelvragen opgesteld. Binnen dit kwalitatieve onderzoek is gebruik gemaakt van verschillende databronnen zoals literatuur, individuele personen en een groep. Er is gebruik gemaakt van deskresearch, een online enquête en semigestructureerde interviews.

Uit de resultaten blijkt dat alle soorten melodie-instrumenten op diverse manieren worden ingezet. Er kan geconcludeerd worden dat met bijna alle doelgroepen gewerkt kan worden met deze instrumenten en dat de meerderheid van de therapeuten het zowel tijdens individuele als groepstherapie inzet. Melodie-instrumenten worden alleen gebruikt als de therapeut deze beheerst. De werking van de instrumenten in de muziektherapie is afhankelijk van het instrument, de therapeut en de cliënt. Interessante punten die naar voren komen zijn het afstemmen op de cliënt, creëren van positieve ervaringen en extra gebruik maken van lichaamstaal, mimiek en oogcontact. Er kan bijvoorbeeld gewerkt worden aan het vergroten van zelfvertrouwen, vergroten van bewustzijn in de vingers, verhogen van concentratie en het beter leren controleren van de ademhaling.

De validiteit en betrouwbaarheid worden uitgebreid besproken om te reflecteren op het onderzoek. In het laatste deel staan een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek zoals het onderzoeken van de ervaringen van de cliënt of het doen van kwantitatieve metingen in de praktijk.

Kernwoorden: melodie-instrumenten – blaasinstrumenten – snaarinstrumenten – muziektherapie – melodie - inventariserend onderzoek - kwalitatief onderzoek

Voorwoord

Voor u ligt het afstudeeronderzoek van mijn studie muziektherapie aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Hoewel ik voorheen opzag tegen dit afstudeeronderzoek kijk ik nu terug op een leerzame tijd. In het begin vond ik het lastig om een start te maken met mijn eigen onderzoek, omdat er weinig kaders waren. Toen ik eenmaal goed op weg was, kreeg ik er plezier in om een eigen onderzoek te doen. Ik ben veel interessante informatie tegen gekomen met betrekking tot het gebruik van melodie-instrumenten en heb hierdoor ook inspiratie opgedaan om mijn hoofdinstrument meer in te zetten in de muziektherapie. Ik hoop dat dit onderzoek andere mensen inspireert om meer gebruik te maken van melodie-instrumenten in muziektherapie, omdat het zulke krachtige en veelzijdige instrumenten zijn.

Graag zou ik een aantal mensen willen bedanken omdat zij dit onderzoek mogelijk hebben gemaakt.

- Anemone van Zijl voor haar onmisbare feedback en snelle reacties
- Albert Berman voor zijn humor, inspiratie en de geboden kans om dit onderzoek te doen
- Martina de Witte voor haar leerzame lessen
- Alle respondenten voor hun tijd en moeite
- Loulou Baudoin voor haar eeuwige steun en dagelijkse motivatie
- Fred van Lieshout voor het controleren van mijn onderzoeksverslag
- Corine de Waart voor haar motivatie en feedback
- Nikki Smedts en Emma van den Elshout voor ontspanningsmomenten in het studiecentrum
- Imke Wiersma, Imke Jansen en Esther van Braak voor hun ervaringsdeskundige tips

Loes Borghans

9 januari 2017, Amersfoort

Inhoud

Samenvatting	2
Voorwoord	3
1. Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Probleemanalyse	7
1.3 Doelstelling	8
1.4 Vraagstelling	8
2. Methode	9
2.1 Onderzoeksmethode	9
2.2 Databronnen & dataverzamelingstechnieken	9
2.3 Data-analyse	10
3. Resultaten	11
3.1 De respondenten	11
3.2 Deelvraag 1	14
3.2.1 Terminologie instrumenten	14
3.2.2 Orkestinstrumenten in muziektherapie.....	15
3.2.3 Verlenging van jezelf.....	16
3.2.4 Leren spelen van een instrument	16
3.2.5 Effect van melodie en melodie-instrumenten	17
3.2.6 Effect van blaasinstrumenten op lichaam en geest.....	17
3.2.7 Blaasinstrumenten bij mensen met astma, chronische longziekte of stotteren.....	18
3.2.8 Ideeën en tips vanuit de literatuur	19
3.3 Deelvraag 2	20
3.4 Deelvraag 3	23
3.5 Deelvraag 4	26
3.6 Deelvraag 5	30
4. Conclusie	33
5. Discussie.....	35
5.1 Betrouwbaarheid en validiteit van de enquête.....	35
5.2 Betrouwbaarheid en validiteit van de interviews.....	35
5.3 De term ‘melodie-instrument’	35
5.4 Betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoeksproces.....	36
5.5 Externe validiteit.....	36
6. Aanbevelingen	37
6.1 Aanbevelingen voor de praktijk.....	37
6.2 Suggesties voor vervolgonderzoek	37
7. Referenties.....	39

8. Bijlagen.....	41
Bijlage A. Online enquête	41
Bijlage B. Codering enquête	49
Bijlage C. Transcriptie interview deel	50
Bijlage D. Codering interviews	51
Bijlage E. Codeboom interview T1	53
Bijlage F. Oproep Facebook enquête.....	54
Bijlage G. Toestemmingsformulier audio-opnamen.....	55
Bijlage H. Interview-guide.....	56
Bijlage I. Zoektabellen literatuuronderzoek	58
Bijlage J: instrumenten	63

1. Inleiding

Dit onderzoek is gedaan op initiatief van de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen als afstudeeropdracht van de opleiding Muziektherapie. Er is gewerkt vanuit de organisatie Symfona Meander te Amersfoort met als begeleider Albert Berman, muziektherapeut. Het onderzoek is gericht op het gebruik van melodie-instrumenten door Nederlandse muziektherapeuten en is een eigen onderzoek.

Muziektherapie is door de Nederlandse Vereniging voor Muziektherapie (Berman, Henstra, & Laansma, 2009, p. 5) gedefinieerd als “een methodische vorm van hulpverlening waarbij muzikale middelen binnen een therapeutische relatie gehanteerd worden om verandering, ontwikkeling, stabilisatie of acceptatie te bewerkstelligen op emotioneel, gedragsmatig, cognitief, sociaal of lichamelijk gebied”. Tijdens de muziektherapie krijgt de cliënt de mogelijkheid om actief muziek te maken met instrumenten, lichaam of stem (actieve muziektherapie) of te luisteren naar opnames of voorgespeelde muziek (receptieve muziektherapie) onder begeleiding van een muziektherapeut (Schaverien & Miller, 2005). De cliënt denkt, voelt en handelt binnen de muziektherapie zoals hij dat ook buiten de therapie doet. Door muziek te maken en te ervaren laat de cliënt horen hoe hij is in het hier en nu. Er is ook zonder gevoelens te bespreken of analyseren sprake van een directe ervaring (Smeijsters, 2006).

In dit onderzoek wordt gekeken naar specifieke melodie-instrumenten, ofwel blaas- en snaarinstrumenten met uitzondering van de gitaar. Volgens Van Dale (2016) is een melodie-instrument een “instrument waarmee slechts één toon tegelijkertijd kan worden gespeeld”. In de eerste deelvraag wordt toegelicht waarom deze term is gekozen en wat er binnen dit onderzoek onder wordt verstaan.

“The clarinet is my musical voice in therapy, so to deprive myself of it would be pointless and counter-therapeutic.” (Dunn in Oldfield, Tomlinson & Loombe, 2015, p. 33).

Bovenstaand citaat is een mooi voorbeeld van een reden om je eigen hoofdinstrument te gebruiken in muziektherapie. Mijn eigen instrument is de saxofoon en is dus het instrument waarop ik het meest in mijn kracht ben. In de therapie heb ik de saxofoon tot nu toe nauwelijks ingezet. Ik ben een eigen onderzoek gestart om meer te weten te komen over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie.

1.1 Aanleiding

De opdrachtgever van dit onderzoek is Albert Berman, muziektherapeut, vanuit de organisatie Symfona Meander te Amersfoort. Dit is een centrum voor psychiatrie dat kortdurende psychiatrische zorg, spoedeisende zorg en ziekenhuispsychiatrie biedt voor mensen met lichamelijke en psychische klachten (Symfona Meander, 2015).

De aanleiding voor het onderzoek is mijn persoonlijke interesse in melodie-instrumenten. Ik speel al sinds mijn achtste saxofoon. Op de opleiding en binnen de muziektherapie heb ik op verschillende stageplekken gemerkt dat dit instrument niet of weinig wordt ingezet. Ik ben in gesprek gegaan met mijn stagebegeleider over dit instrument, waardoor ik er achter kwam dat er een saxofoon aanwezig was op locatie. Hij gebruikt het zelf niet omdat hij niet alle benodigde onderdelen van de saxofoon heeft en niet goed weet hoe hij het instrument moet gebruiken. Voor mij persoonlijk was dit een gemis, omdat ik juist op de saxofoon weet wat ik doe en dit instrument dus goed kan inzetten als therapiemiddel.

Na het gesprek heb ik de saxofoon een aantal keren gebruikt tijdens de therapie. Ik kreeg feedback vanuit de groep dat ik een andere uitstraling kreeg en mij meer op mijn gemak leek te voelen. Ook werd het instrument door cliënten omschreven als ‘geeft veel sfeer’ en ‘je kunt het altijd inzetten’.

Ik heb literatuur gezocht over de saxofoon binnen verschillende vormen van therapie. Hierover zijn een aantal artikelen geschreven, maar deze bevatten geen specifieke informatie over de werking van muziek. Ik heb besloten om het onderzoek te verbreden naar melodie-instrumenten. Hierover is meer te vinden in de literatuur. Ik heb het boek *‘Flute, Accordion or Clarinet? Using the characteristics of our instruments in Music therapy’* gebruikt, dat in 2015 (Oldfield, Tomlinson & Loombe) is uitgebracht, waarin verschillende muziektherapeuten aan het woord zijn over hun ervaring met melodie-instrumenten binnen de muziektherapie. Geen van de schrijvers is Nederlands en het leek mij daarom interessant om te kijken naar het gebruik van melodie-instrumenten binnen de muziektherapie in Nederland. Hoe worden ze op dit moment ingezet door muziektherapeuten, binnen welke doelgroep en waarom?

1.2 Probleemanalyse

Het probleem dat de aanleiding vormt voor dit onderzoek is een kennistekort bij Nederlandse muziektherapeuten met betrekking tot melodie-instrumenten en het gebruik daarvan binnen de muziektherapie (Goodman, 2015).

Oldfield, et al (2015) omschrijven hoe weinig er geschreven is over het gebruik van “orchestral instruments” en “single-line instruments”. Slechts weinig auteurs schrijven daadwerkelijk over het gebruik van deze instrumenten binnen de muziektherapie. In Oldfield et al (2015) worden twee casussen omschreven waarbij de cliënt een melodie-instrument leert spelen. De therapeut gebruikt het instrument dus niet voor interactie of communicatie met de cliënt. Het kan ook zijn dat therapeuten deze instrumenten wel gebruiken, maar er niet over schrijven. Omdat piano, gitaar, stem en percussie vaker worden gebruikt is het vanzelfsprekend dat daar meer over geschreven wordt.

In het boek van Oldfield et al (2015) worden muziektherapeuten bevraagd naar hun ervaring met hun hoofdinstrument in muziektherapiesessies. Er wordt geschreven over de eigen relatie tot het instrument, de liefde voor het instrument, de verschillende manieren van gebruik ervan en de voor- en nadelen van het gebruik van dit instrument binnen de muziektherapie. Er hebben 50 muziektherapeuten uit Engeland, Amerika, Italië, Slovenië, Cyprus en Noorwegen meegewerkt aan het schrijven van het boek. De werkvormen en ideeën zijn gericht op het actief gebruik van de instrumenten.

Na het lezen van dit boek en het zoeken naar relevante literatuur kwam ik tot de conclusie dat er in Nederland nog niet is onderzocht hoe muziektherapeuten melodie-instrumenten inzetten in de therapie. Er is geen kennis over hoe melodie-instrumenten kunnen worden ingezet en wat de voor- en nadelen zijn. Dit duidt op een kennistekort bij Nederlandse muziektherapeuten. Ook geeft 77,78% van de respondenten uit dit onderzoek aan behoefte te hebben aan meer informatie over het gebruik van melodie-instrumenten in de therapie.

1.3 Doelstelling

Over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie in Nederland is niet eerder iets geschreven. Binnen dit onderzoek worden de ervaringen en meningen van Nederlandse muziektherapeuten over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie achterhaald aan de hand van een enquête en interviews. Hierbij wordt niet gekeken naar een specifieke doelgroep of setting. Het doel van dit onderzoek is het beter in kaart brengen hoe de melodie-instrumenten op dit moment worden ingezet en wat de voor- en nadelen zijn van het gebruik van deze instrumenten tijdens de therapie. Door dit beter in kaart te brengen kunnen muziektherapeuten hun kennis vergroten, systematischer te werk gaan met deze instrumenten en dus hun repertoire uitbreiden.

1.4 Vraagstelling

Om deze doelstelling te realiseren is kennis nodig. Om deze kennis te verkrijgen is de volgende hoofdvraag voor het onderzoek geformuleerd:

“Hoe worden melodie-instrumenten ingezet in muziektherapie door Nederlandse muziektherapeuten?”

De hoofdvraag zal beantwoord worden aan de hand van de volgende deelvragen.

Deelvraag 1

Wat is er in de literatuur bekend over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie?

Deelvraag 2

Welke melodie-instrumenten worden er ingezet door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor genoemd?

Deelvraag 3

Bij welke doelgroepen worden melodie-instrumenten ingezet door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor gegeven?

Deelvraag 4

Welke interventies en werkvormen worden er gebruikt bij het inzetten van melodie-instrumenten in therapie door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor genoemd?

Deelvraag 5

Welke voor- en nadelen heeft het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie?

2. Methode

In dit deel wordt beschreven welke vorm van onderzoek er is gedaan en welke databronnen, dataverzamelingstechnieken en manier van analyseren er zijn gebruikt. Om de manier van werken inzichtelijker te maken zijn er meerdere bijlagen bijgevoegd waar naar verwezen wordt in de tekst.

Om er voor te zorgen dat dit onderzoek betrouwbaar en valide is, wordt er gebruik gemaakt van verschillen databronnen en dataverzamelingstechnieken (Boeije, 2012). De verkregen informatie wordt met elkaar vergeleken om te kijken of de data elkaar ondersteunen. In hoofdstuk 3 worden de resultaten weergegeven zonder enige interpretatie. In de conclusie worden de resultaten met elkaar vergeleken en wordt de hoofdvraag beantwoord. In de discussie wordt er gekeken in hoeverre het onderzoek betrouwbaar en valide is.

2.1 Onderzoeksmethode

Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek. Er wordt gekeken naar de meningen en gedachten van de therapeuten. Aan de verkregen informatie wordt betekenis gegeven en dit wordt waar mogelijk beschreven en verklaard (Boeije, 2012). Een kwalitatief onderzoek is de beste vorm voor dit onderzoek, omdat er onderzocht wordt hoe er in de praktijk gewerkt wordt met melodie-instrumenten en wat de voor- en nadelen zijn. Hierbij zijn de belevingen en ervaringen van de muziektherapeuten onmisbaar.

Tevens is het een beschrijvend praktijkonderzoek, waarbij gegevens worden verzameld om aanbevelingen te kunnen doen aan de beroepspraktijk (Keken, 2015). Het doel van dit onderzoek is om in kaart te brengen hoe er nu gewerkt wordt in muziektherapie met melodie-instrumenten. Het onderzoek is ook deels verkennend, omdat er gekeken wordt waarom bepaalde instrumenten of werkvormen worden ingezet.

2.2 Databronnen & dataverzamelingstechnieken

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van zowel deskresearch als empirisch onderzoek. Er wordt dus bestaande informatie en nieuwe informatie verzameld (Migchelbrink, 2013).

Voor het beantwoorden van deelvraag 1 is gekozen voor literatuur als databron. De databanken die zijn gebruikt zijn Google Scholar, HAN Quest, HBO Kennisbank en de artikelenlijst van het tijdschrift voor vaktherapie via de website van de fvb (federatie vaktherapeutische beroepen). Daarnaast is er in de bibliotheek gezocht in handboeken en afstudeeronderzoeken van creatieve therapie. Er zijn verschillende databronnen gebruikt om zoveel mogelijk informatie te kunnen verzamelen en vergelijken om de betrouwbaarheid te vergroten (Boeije, 2012). Er is gezocht aan de hand van zoektermen en kernbegrippen zoals in tabel 1.

Zoektermen
Solo instrument(s) / solo-instrument(en)
Music therapy / muziektherapie
Psychology / psychologie
Wind instrument(s) / blaasinstrument(en)
Brass instrument(s) / koperblazers
Woodwind instruments / woodwinds / houtblazers
Orchestral instrument(s) / orkestinstrument(en)
Melody instrument(s) / melodic instrument(s) / melodie-instrument(en)
Lead instrument(s)
Single-line instrument(s)
Single-lined instrument(s)

Tabel 1: zoektermen

Om deelvraag 2, 3, 4 en 5 te kunnen beantwoorden is gebruik gemaakt van een gestructureerde vragenlijst, oftewel een enquête. Op deze manier kan snel zoveel mogelijk informatie verzameld worden van verschillende muziektherapeuten (Migchelbrink, 2013). De databron hierbij is een groep personen die de enquête invult. De enquête bestaat uit zowel open als gesloten vragen en is opgesteld volgens het stappenplan van Migchelbrink (2013, p. 298). De enquête is te vinden in bijlage A. Hij is ontworpen op www.enquetesmaken.com en verspreid via de Facebookpagina 'MuziektherapieNL' en 'Muziektherapeuten' om zoveel mogelijk Nederlandse muziektherapeuten te bereiken. Er is een introducerende tekst gemaakt om de aandacht te trekken van zoveel mogelijk lezers (zie bijlage F). Uiteindelijk hebben 16 respondenten aan de enquête deelgenomen. Eén van de respondenten had de enquête twee keer ingevuld en een andere respondent had alleen de eerste twee vragen ingevuld waardoor deze informatie niet relevant was voor het onderzoek. Beide enquêtes zijn verwijderd en niet opgenomen in het onderzoek. Het uiteindelijke aantal was dus 14.

Ook is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews om deelvraag 2, 3, 4 en 5 te kunnen beantwoorden. In de enquête kon worden aangegeven of de respondent zou willen deelnemen aan een opvolgend interview. Door twee verschillende respondenten te interviewen is er vanuit verschillende invalshoeken zicht gekomen op de situatie. Dit zorgt voor een hogere betrouwbaarheid van het onderzoek (Boeije, 2012). De databronnen die hier zijn gebruikt zijn twee individuele personen. Er is gekozen voor interviews om dieper in te gaan op de informatie dan al in de enquête is gedaan.

2.3 Data-analyse

Het gebruik van zoektermen en kernbegrippen, zoals in tabel 1, is een manier om gestructureerd te zoeken (Donk & Lanen, 2015). Betrouwbare en relevante bronnen zijn gefilterd om te kunnen onderzoeken wat er is geschreven over dit onderwerp, zoals te zien is in bijlage I. In deze bijlage is te zien hoeveel resultaten er te vinden waren per zoekterm en hoeveel relevante bronnen daarbij naar voren kwamen. De bronnen werden doorgenomen en relevante informatie voor het onderzoek is in eigen woorden genoteerd. Deze informatie werd gesorteerd in logische categorieën om zo een overzichtelijk beeld te krijgen van wat er in de literatuur bekend is over het onderwerp.

De informatie verkregen uit de enquête is op twee manieren geanalyseerd. De gesloten vragen zijn verwerkt in tabellen en cirkel- en staafdiagrammen om de informatie overzichtelijk te kunnen presenteren. De open vragen zijn verwerkt aan de hand van open codering. Als eerste stap van het open coderen zijn er codes toegekend aan de gegeven antwoorden per vraag (Migchelbrink, 2013). Dit is te zien in bijlage B. Daarna zijn synoniemen geschrapt en bleven er overkoepelende codewoorden over. Door de codes met elkaar te vergelijken ontstaan er hoofd- en subcodes. Deze stap heet axiaal coderen. Een overzicht van deze codes is te zien in de codeboom op pagina 28 (figuur 11).

Er is gekozen voor semigestructureerde interviews om het interview open te houden en de geïnterviewde zoveel mogelijk te laten vertellen. Maar er is gebruik gemaakt van een *interview guide* (zie bijlage H) om ervoor te zorgen dat bepaalde onderwerpen genoeg aan bod komen. Tijdens de interviews zijn audio-opnames gemaakt. Door beide geïnterviewden is een toestemmingsformulier ondertekend zoals in bijlage G. Het eerste interview is face-to-face afgenomen en het tweede interview via Skype. Er is vooraf een afspraak gemaakt voor het skypen (Migchelbrink, 2013, p.241). De interviews zijn uitgewerkt door te transcriberen, zoals in het voorbeeld in bijlage C te zien is. Daarna zijn er open codes aan de transcriptie toegevoegd (bijlage D), is er axiaal gecodeerd en is er per interview een codeboom ontworpen. In bijlage E is een voorbeeld van een van de ontworpen codebomen te zien. De codes van beide interviews zijn met elkaar vergeleken en samengevoegd. Daaruit is de codeboom ontworpen die te zien is op pagina 28 (figuur 12). De resultaten zijn uitgewerkt in hoofdstuk 3.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de gevonden resultaten per deelvraag gegeven aan de hand van tabellen, cirkel- en staafdiagrammen en voorbeelden. De ingevulde enquêtes en afgenomen interviews zijn geanonimiseerd. De respondenten van de enquête worden vermeld onder de noemer R1 tot en met R14. De R staat voor respondent. De therapeuten die geïnterviewd zijn worden vernoemd onder de noemer T1 en T2, waarbij de T staat voor therapeut.

3.1 De respondenten

Om de spreiding van de respondenten zichtbaar te maken zijn er aan de hand van hun antwoorden in de enquête een aantal tabellen en figuren gemaakt. Er kan worden gesteld dat de geografische en demografische spreiding van de respondenten groot is. Hierdoor is het onderzoek representatief voor Nederlandse muziektherapeuten en dat zorgt voor een goede validiteit.

Figuur 1: huidige plaats waar respondenten werkzaam zijn

In figuur 1 is te zien hoe de geografische spreiding is van de respondenten. Deze figuur is ontworpen aan de hand van de steden waar de respondenten op dit moment werkzaam zijn. In de volgende figuren en tabellen wordt de demografische spreiding zichtbaar gemaakt.

Leeftijd

Leeftijdscategorie	Aantal respondenten
18-25	3
26-35	1
36-45	4
46-55	4
56-65	1

Tabel 2: leeftijd respondenten

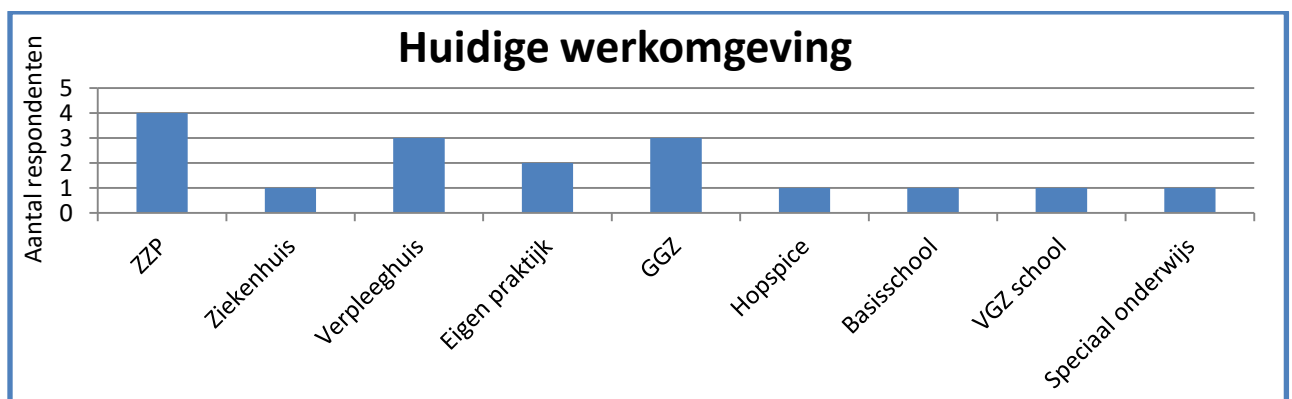
Tabel 2 geeft de leeftijd van de respondenten weer. De meerderheid van de respondenten is tussen de 36 en 55 jaar. Een van de respondenten heeft zijn/haar leeftijd niet opgegeven. Vandaar dat er maar 13 antwoorden zijn.

Huidig beroep

Beroep	Aantal respondenten
Muziektherapeut	14
Muziekdocent	2
Begeleider/coach	1
Operatie assistent	1

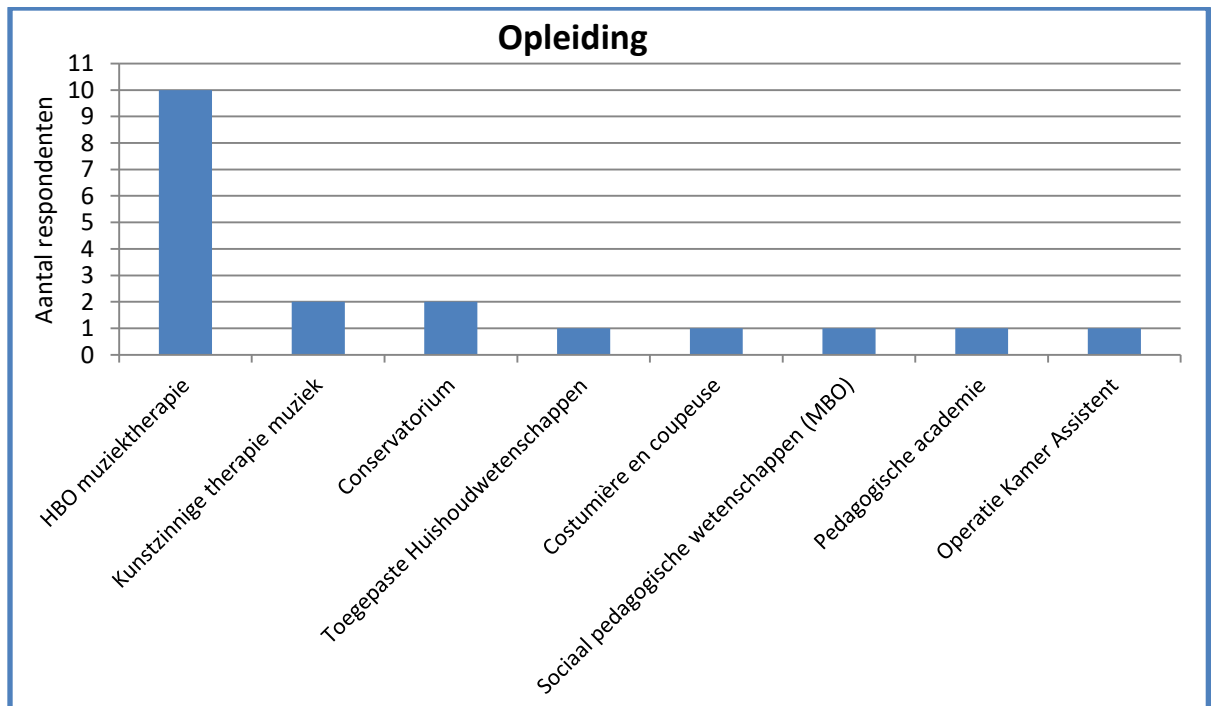
Tabel 3: Huidig beroep respondenten

Tabel 3 geeft het huidige beroep van de respondenten weer. Alle respondenten zijn op dit moment muziektherapeut en een vier daarvan hebben een tweede beroep.

Figuur 2: Huidige werkomgeving respondenten

Figuur 2 laat zien in welke werkomgeving de respondenten nu werkzaam zijn. De meerderheid is werkzaam als zelfstandige zonder personeel (ZZP), in een verpleeghuis of in de geestelijke gezondheidszorg (GGZ).

Figuur 3: Genoten opleiding respondenten

Figuur 3 geeft de genoten opleiding(en) van de respondenten weer. Respondent 1 (R1) heeft zowel de opleiding HBO muziektherapie als operatiekamer assistent afgerond. R4 heeft naast de opleiding muziektherapie ook toegepaste huishoudwetenschappen en costumiëre en coupeuse gedaan. R11 heeft zowel het conservatorium als de pedagogische academie gedaan. R13 heeft muziektherapie en sociaal pedagogische wetenschappen (SPW) op MBO niveau afgerond.

3.2 Deelvraag 1

Wat is er in de literatuur bekend over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie?

Om zoveel mogelijk informatie te verzamelen om deze deelvraag te kunnen beantwoorden, is er gezocht met meerdere zoektermen zoals is genoemd in het onderdeel Methoden. Eerst wordt er kort omschreven wat de verschillende termen inhouden. Daarna worden er verschillende voorbeelden gegeven van relevante literatuur met betrekking tot deze deelvraag.

3.2.1 Terminologie instrumenten

Muziekinstrumenten kunnen op verschillende manieren worden ingedeeld, zoals bijvoorbeeld strijkinstrument en blaasinstrument (Rasch, 2014). Ze krijgen betekenis door de manier waarop ze gebruikt worden en elke cultuur heeft zijn eigen gebruiksvorm. Rasch maakt onderscheid tussen aërofonen, chordofonen, membranofonen en idiofonen. Aërofonen zijn instrumenten waarin de toon wordt gevormd door trillingen van de lucht in of om het instrument. Deze instrumenten worden altijd geblazen en heten in de Europese volksmond ook wel blaasinstrumenten. Daarin zijn drie categorieën te onderscheiden: de fluitinstrumenten, rietinstrumenten en trompetinstrumenten. De rietinstrumenten worden ook wel houten blaasinstrumenten genoemd en de trompetinstrumenten kunnen als koperblaasinstrumenten worden omschreven. Chordofonen zijn instrumenten waarbij de klank via snaren tot stand komt. Daaronder vallen de strijkinstrumenten, de tokkelinstrumenten en een deel van de klavierinstrumenten. Membranofonen zijn muziekinstrumenten waarbij het primaire trillende element een gespannen vel (membraan) is. Idiofoon betekent 'zelfklinkend' en betekent dat de instrumenten zelf het geluid aan de lucht overbrengen, zoals de stem.

Er zijn in de literatuur een aantal definities te vinden die worden gebruikt voor de groep instrumenten die in dit onderzoek worden geïncorporeerd. Oldfield et al (2015) noemen in hun boek de termen '*first-study instruments*', '*orchestral instruments*' en '*single-line instruments*'. Een *first-study instrument* is het instrument dat je primair speelt, oftewel je hoofdinstrument. '*Orchestral instrument*' wordt naar het Nederlands vertaald als orkestinstrument. Van Dale (2016) omschrijft het als "muziekinstrument voor het spelen in een orkest". Goodman (2015) benoemt dat een van de bepalende karakteristieken van orkestinstrumenten is dat zij single-line zijn. Een '*single-line instrument*' kan worden omschreven als een instrument dat één toon tegelijkertijd kan produceren (Goodman, 2015). Omdat er voor dit woord geen vergelijkbare vertaling is gevonden wordt in dit onderzoek de Engelse term gebruikt. Uit de uitspraak van Berends (2014) "for one, it has given me an appreciation for single-line music-making or melody" kun je opmaken dat onder *single-line* hetzelfde wordt verstaan als melodie. Een *single-line*, zoals de stem, neemt een andere rol op zich dan een harmonie-instrument (Goodman, 2015).

Ook het woord solo-instrument wordt in Engelse artikelen veel gebruikt. Er is geen definitie maar wel een omschrijving gevonden op het internet waaronder een opsomming van solo-instrumenten (Looi, Wong & Loo, 2016): "bas drum, cello, klarinet, drumstel, zanger, zangeres, fluit, gitaar, piano, trompet, viool, xylofoon." In dit stuk wordt er verwezen naar solo-instrumenten als instrumenten die door iemand worden gebruikt om te soloeren. Dit kan in principe elk instrument zijn. In Smith (1995) wordt gezegd dat het instrument los van andere instrumenten bespeelbaar is waardoor het een solo-instrument is geworden.

In de interviews is aan de geïnterviewden gevraagd of zij een term wisten. Wat zij terug gaven was:

T1: "Nee, melodie-instrumenten, zo wordt het vaak genoemd"

T2: "Ik denk dat je met melodie-instrumenten wel in de goede richting zit."

T1: "Ik heb eens een keertje gehoord van iemand die had het over bands hoe dat in elkaar zit. En dan heb je de basis van de band. En dan, dat noemen ze dan de kamer. En als melodie-instrumenten dan

ben je eigenlijk de accessoires, degene die de sfeer bepaalt, die zeg maar binnen de kaders van de muur en de bank en de kast en het plafond en de lamp, jij bent dan degene die alle invulling geeft.”

Omdat bij veel definities niet omschreven staat welke instrumenten eronder vallen, is er binnen dit onderzoek besloten om te werken met de term melodie-instrument. Zoals eerder genoemd worden orkestinstrumenten omschreven als single-line instrumenten en wordt de single-line vergeleken met melodie. Hieruit kunnen we opmaken dat alle termen bepaalde eigenschappen met elkaar gemeen hebben. Volgens Van Dale (2016) is een melodie instrument een “instrument waarmee slechts één toon tegelijkertijd kan worden gespeeld (en dus geen akkoord), zoals een fluit, saxofoon of viool”. Dit is dezelfde betekenis als single-line instrument in het Engels. Toch worden bijvoorbeeld de piano en xylofoon door veel mensen ook tot de melodie-instrumenten gerekend omdat je er melodie op kunt spelen. Om ervoor te zorgen dat het binnen dit onderzoek duidelijk is welke instrumenten geïnccludeerd worden, staat hieronder een tabel (tabel 4). Voor elk onderstaand instrument gelden alle varianten, dus bijvoorbeeld bij de saxofoon gaat het om de soprano-, sopranino-, sopraan-, alt-, tenor-, bariton-, bas-, contrabas- en subcontrabassaxofoon.

Snaarinstrumenten	Blaasinstrumenten
Cello	Saxofoon
Viool	Klarinet
Contrabas	Trompet
Basgitaar	Trombone
Harp	Tuba
	Hoorn
	Blokfluit
	Dwarsfluit
	Fagot
	Hobo

Tabel 4: melodie-instrumenten geïnccludeerd in dit onderzoek

3.2.2 Orkestinstrumenten in muziektherapie

Verschillende schrijvers noemen dat het gebruik van orkestinstrumenten onder muziektherapeuten beperkt is. Berends (2014) schrijft over het gebruik van gitaar of piano in muziektherapie en dat therapeuten die een orkestinstrument bespelen deze vaak niet inzetten in de therapie. Goodman (2015) zegt dat in Noord Amerika de nadruk gelegd wordt op gitaar, keyboard, stem en percussie en dat deze instrumenten worden aangeleerd binnen de opleidingen. Wel zijn er een aantal pioniers die de orkestinstrumenten inzetten in hun werk. Ondanks dat deze instrumenten fundamenteel zijn voor hun werk wordt er niks geschreven over specifieke technieken en de mogelijkheden van deze instrumenten. Oldfield et al (2015) benoemen ook dat er weinig auteurs daadwerkelijk iets schrijven over hoe ze het instrument inzetten in muziektherapie.

Mensen die een orkestinstrument bespelen, gebruiken hun eigen instrument vaak niet in de therapie, hoewel deze instrumenten een grote rol spelen in hun leven. Uit een onderzoek uit 2009 (Voyajolu in Berends, 2014) onder 249 muziektherapeuten bleek dat 62,9% van de houtblazers, 57,1% van de snaarinstrumentbespelers en 76,9% van de koperblazers hun hoofdinstrument niet gebruikten in het jaar voorafgaand aan het onderzoek.

Een aantal schrijvers benoemen de onbekendheid van orkestinstrumenten. Volgens Goodman (2015) bestaat er een misverstand en een gebrek aan kennis over het gebruik van deze instrumenten en de muzikale technieken die daarmee gepaard gaan. Veel cliënten zijn bekend met het geluid van de gitaar of piano, maar weinig zullen ervaring hebben met de unieke timbres van bijvoorbeeld de cello

of fagot. Juist het unieke geluid en de gedaante van deze instrumenten maakt ze waardevol en krachtig in de therapie (Lee en Houde in Goodman, 2015). Boyden et al (in Oldfield et al, 2015) geeft een voorbeeld van zijn ervaring met de viool. Hij omschrijft het instrument als een van de meest perfect akoestische instrumenten met een uitzonderlijk muzikale veelzijdigheid. Er kunnen veel verschillende expressies en stemmingen ten gehore worden gebracht, afhankelijk van de persoon die er op speelt. Ondanks dat orkestinstrumenten veelzijdig zijn en daardoor van grote waarde kunnen zijn in de therapie worden deze instrumenten nog niet veel ingezet in de muziektherapie.

Volgens Oldfield et al (2015) wordt er sinds een aantal jaren steeds meer nadruk gelegd op het aanmoedigen van muziektherapiestudenten om improvisatievaardigheden te leren op hun hoofdinstrument, ongeacht welk instrument dat is. Hierdoor zetten meer studenten hun hoofdinstrument ook in de praktijk in. Griggs-Drane (in Häninnen, 2014) legt uit dat je als therapeut niet altijd de cliënt een stap voor hoeft te zijn. Je kunt geen professional zijn op alle instrumenten. Het is belangrijk dat het instrument prettig is voor de cliënt.

3.2.3 Verlenging van jezelf

Chong (2007) schreef "I think finding one's own musical self is a vital part of becoming a qualified music therapist". Oftewel het vinden van jouw muzikale ik is belangrijk om een gekwalificeerde muziektherapeut te worden. Zoals Berends (2014) ook schreef, zegt het instrument dat jij zelf kiest en speelt in je vrije tijd veel over jou als persoon. Het speelt een rol in je leven en je kunt je er op een andere manier op uiten dan op instrumenten waarmee je een mindere verbinding hebt. Berends schrijft ook dat hij op een bijzondere manier kon communiceren met de cliënt als hij op de hobo speelde. Het geluid was uniek en hij ontwikkelde zijn muzikale ik steeds meer. Het maakte de expressieve mogelijkheden sterker. Goodman (2015) beschouwt de hobo als een verlenging van zichzelf als therapeut. Trondalen (2010) vertelt over een van zijn cliënten die zei: 'the flute is feelings'. Oftewel de fluit is gevoel en is een verlengde van jezelf waarmee je verschillende emoties kunt ontdekken. Het is belangrijk om ook een deel van jezelf in te brengen in de therapie en met cliënten te kunnen delen. Als je jouw hoofdinstrument bespeelt staat dat dicht bij jezelf en zul je daar als therapeut ook beter mee te werk kunnen gaan.

Volgens Impett, Herman, Wollner & Blackwell (2015) worden melodie-instrumenten vaak beschouwd als prothese door de virtuositeit en de overeenkomsten met de menselijke stem. Het frequentiebereik van melodie-instrumenten binnen verschillende culturen varieert tussen de 200 en 900 Herz. Dit is hetzelfde frequentiebereik als dat van een volwassen vrouwelijke stem (Teie, 2016). Door deze overeenkomst in frequentie kunnen melodie-instrumenten een onbewuste verbinding of emotie veroorzaken.

3.2.4 Leren spelen van een instrument

Het leren bespelen van een instrument heeft effect op je hersenen (Hallam, Cross, & Thaut, 2016). Veranderingen in de hersenen vinden plaats tussen de auditieve, motorische en sensomotorische integrale delen. Deze mechanismen heb je allemaal nodig bij het spelen van een instrument. Trainingen waarin intensief multisensorische, cognitieve en motorische activiteiten worden gedaan hebben een positief effect op geheugen, zintuigen en motorische handelingen. Uit een test waarbij zesjarige kinderen 36 weken lang muziekles kregen bleek dat deze kinderen een consistente verhoging in IQ en hogere prestaties op standaard prestatietesten hadden, vergeleken met de kinderen die dramalessen of geen lessen hadden gehad. Binnen muziektherapie kan het dus een doel zijn om een melodie-instrument te leren spelen om de hersenen en bepaalde vaardigheden te trainen.

Pieterman-Fokkens (2015) schrijft over empathisch improviseren. Ze omschrijft een leerfase: wanneer cliënten instrumenten mogen ontdekken en nieuwe ervaringen kunnen opdoen ontstaat er

bewustzijnsverbreding en zelfervaring. Wanneer er ruimte wordt gegeven aan het onbewuste van de cliënt komt er ook een opening voor emoties en interactie. Ook het aanreiken van een instrument dat de cliënt niet gewend is, zorgt voor horizonverbreding en ontdekking van onbekende klanken. Het gebruiken van instrumenten die de cliënt niet gewend is kan dus een positief effect hebben binnen de muziektherapie.

3.2.5 Effect van melodie en melodie-instrumenten

Volgens Kaastra (2015) is het bespelen van een melodie instrument een sociale activiteit. Om in een ensemble te kunnen spelen moet je rekening houden met het optreden en wat belangrijk is. Je moet de bijzonderheden van je eigen instrument combineren met de bijzonderheden van de groep. Witte (2014) schrijft dat juist percussie-instrumenten laagdrempeliger zijn in gebruik dan melodie-instrumenten. Ook geeft zij aan dat uit eerder onderzoek (Juslin & Sloboda in Witte, 2016), blijkt dat ritme een groot appel doet op arousal¹ en dat melodie een groot appel doet op emoties en de amygdala² prikkelt. Asqarova (2015) schrijft dat melodie emoties, gevoelens, beelden en overtuigingen oproept en alle vitale functies zoals zenuwstelsel, ademhaling en bloedsomloop beïnvloedt.

Samen musiceren werkt bevorderend op zowel motorisch als sociaal gebied. Ook heeft muziek een bevorderend effect op het aanleggen van synaptische verbindingen³ in de hersenen (Hees in Michielsen, 2014). De hersenen worden gebruikt om muziek te maken en omgekeerd beïnvloedt muziek de hersenen. Ritme wordt als middel gebruikt om doelen op motorisch gebied te verwezenlijken. Melodie heeft een grote meerwaarde op het gebied van spraak en taal. Het hele mechanisme van neurale systemen wordt geoptimaliseerd door inzet van muziek.

3.2.6 Effect van blaasinstrumenten op lichaam en geest

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat blaasinstrumenten effect kunnen hebben op bijvoorbeeld de bloedsomloop, lichaamsspanning en het cardiovasculaire systeem (Asqarova, 2015). Ook is bewezen dat het bespelen van blaasinstrumenten zoals de didgeridoo, therapeutisch kan zijn voor mensen met een slaapstoornis (Raloff, 2016). Uit onderzoek is gebleken dat het spelen van dit instrument een positief effect heeft op apneu, slaperigheid en snurken.

Het New Harmonie Wind Ensemble (Richardson, 2014) heeft een project gedaan om te kijken naar het effect van live optredens met een blazerkwintet voor mensen met dementie. De instrumenten die werden gebruikt waren de fluit, hobo, klarinet, hoorn en fagot. Uit het onderzoek is gebleken dat deze live muziek een positief effect heeft op de psychologische en gedragsproblemen die mensen met dementie ervaren. Tijdens de interventie⁴ was een hogere mate van welzijn zichtbaar.

Hoelzley (1991) schrijft over een casus waarbij zij gebruik maakt van blaasinstrumenten. De cliënt is een zesjarig meisje met een pervasieve ontwikkelingsstoornis⁵. De cliënt werd aangetrokken tot blaasinstrumenten die zij kende, instrumenten die zij thuis hadden. Maar instrumenten die ze nog nooit had gezien maakten haar bang. Door “reciprocal inhibition”, een vorm van gedragstherapie, en muziektherapie te combineren kan er aan de hand van muziek gewerkt worden met emoties. Blaasinstrumenten bieden de mogelijkheid om positieve auditieve, visuele en tactiele⁶ stimuli te veroorzaken die angst tegengaan. Door de instrumenten voorzichtig en stapsgewijs te ontdekken (voelen, blazen, spelen) neemt de angst ook af. Na een tijdje bespeelt de cliënt de ‘onbekende’

¹ toestand waarin de zintuigen van iemand openstaan voor invloeden van buitenaf

² deel van het limbisch systeem (deel van de hersenen) dat betrokken is bij het aansturen en verwerken van verschillende emoties

³ onderling contact tussen zenuwcellen

⁴ handeling of ingreep

⁵ diep doordringend, zoals autisme spectrum stoornis

⁶ m.b.t. tastzin

instrumenten zelf. Door het leren accepteren van onbekende voorwerpen en situaties heeft de cliënt ook geleerd om zonder angst nieuwe voorwerpen, personen, situaties en ervaringen te leren kennen.

Instrumenten verschillen op meerdere niveaus (Trondalen, 2010). Sommige elementen beïnvloeden de ervaring van het spelen of het luisteren ernaar, zoals het materiaal van het instrument, de grootte, hoe het eruit ziet en het timbre. Deze elementen zijn in muziek en muziektherapie van belang. Het bespelen van bijvoorbeeld de fluit vergt het vrijgeven van je eigen adem. Door je eigen adem te gebruiken creëer jij persoonlijk het geluid. Daarmee werk je aan je eigen hoorbaarheid en het vinden van je eigen stem. Bradt (in Häninnen, 2014) benoemt ook dat fysiologische reacties nooit alleen fysiologisch zijn.

Het bespelen van een blaasinstrument kan ook negatieve effecten met zich meebrengen. In het onderzoek van Bohnen & Steenbergen-Horrocks (2012) wordt gekeken naar ontstane stemklachten bij houtblazers. Dit werd onderzocht bij amateurspelers bij harmonieën in Limburg. Zij concludeerden dat houtblazen een mogelijke factor voor stemklachten is. Daarbij was er ook een samenhang zichtbaar tussen het ontbreken van speeltechnieken en het ervaren van stemklachten. De speeltechniek is dus iets om rekening mee te houden binnen de muziektherapie.

3.2.7 Blaasinstrumenten bij mensen met astma, chronische longziekte of stotteren

Er zijn meerdere onderzoeken gedaan en artikelen geschreven over de werking van blaasinstrumenten bij mensen met onder andere astma, chronische longziekte of stotteren. Hieronder staan een aantal voorbeelden van de werking die deze instrumenten kunnen hebben.

Blaasinstrumenten kunnen gebruikt worden om ademhaling te verbeteren, vooral bij mensen met astma, chronische longziekte of cystic fibrosis ⁷(Wheeler, 2015; Häninnen, 2014). Michielsen (2014) schrijft dat het bespelen van een blaasinstrument effect kan hebben op je longconditie omdat je goed moet inademen om voldoende lucht uit te kunnen blazen om een toon te laten klinken. Door zelf muziek te maken kan de cliënt keuzes maken en controle hebben over lichaam en geest. Muziektherapie is geen vervanging van de medische zorg, maar wel net zo bevorderlijk voor de gezondheid (Häninnen, 2014). Ademhalingsoefeningen en het bespelen van een blaasinstrument kunnen worden gebruikt om de ademhaling te versterken. Meestal gaan mensen met longklachten fysieke activiteiten uit de weg, maar het spelen van bijvoorbeeld de saxofoon is een leuke manier om te leren hoe je optimaal kunt ademen. Een krachtig geluid produceren uit een echt instrument geeft je zelfvertrouwen. Binnen de muziek kan iemand actief werken aan zijn eigen gezondheid (Aldridge in Häninnen, 2014). Muzikale communicatie kan ook gebruikt worden om te ontspannen. Robert Eley (in Häninnen, 2014) schrijft over verbeteringen in de longfuncties en opvallende verhoging van het welzijn. Hierbij is gebruik gemaakt van de stem en de didgeridoo.

In veel artikelen wordt het ademen met getuite lippen aanbevolen voor mensen met longziekten. Raskin & Azoulay (in Häninnen, 2014) beweren dat het bespelen van een blaasinstrument eenzelfde effect heeft. Lehtikainen (in Häninnen, 2014) vertelt dat het nadelig kan zijn om in een blaasinstrument te ademen omdat er veel druk op de longen komt te staan. Hieraan voegt ze nog toe dat dit kan worden vermeden door instrumenten te kiezen die een lagere druk uitoefenen op de longen, zoals de fluit of harmonica. Daarnaast kan hoge druk juist voordelig zijn om bijvoorbeeld de bronchus (longpijpvetaking) te openen en daarmee de aanstroom van zuurstof te verbeteren.

Er is een muziektherapeutische vorm voor stotterende mensen die kampen met ademhalingsproblemen, genaamd "oral motor and respiratory exercises (OMREX)" (Thaut in Jones, 2015). Er wordt gebruik gemaakt van de stem en blaasinstrumenten. Het bespelen van deze instrumenten helpt bij het ontwikkelen van de controle over en de kracht van het

⁷ taaislijmziekte

ademhalingssysteem en het verbeteren van de spraak. Ook Wheeler (2015) verwijst naar OMREX en hoe het gebruik van blaasinstrumenten en zang invloed heeft op spraakfuncties en articulatorische beheersing.

In het onderzoek van Michielsens (2014) naar het trainen van de ademhalingsspieren bij jongeren met een (progressieve) spierziekte is gewerkt met elektronische blaasinstrumenten. De reden hiervoor is dat het blazen op een elektronisch instrument eenvoudiger is en minder blaaskracht kost. Ook is het instrument lichter in gewicht dus voor leerlingen met verminderde spierkracht goed vast te houden. Daarnaast hebben deze instrumenten minder ingewikkelde grepen en kunnen jongeren met een verminderde motoriek ook deelnemen. Alle instrumenten kunnen met deze elektronische instrumenten worden nagebootst, waardoor er bij alle interesses van de jongeren kan worden aangesloten. Een nadeel van de elektronica is dat het onderhevig kan zijn aan storingen.

3.2.8 Ideeën en tips vanuit de literatuur

Onderzoek naar orkestinstrumenten is nodig om ons beroep te laten groeien en ontwikkelen. Studenten die een orkestinstrument spelen zouden hun hoofdinstrument moeten leren gebruiken en inzetten in de praktijk. Een snaarinstrument kan bijvoorbeeld op vele manieren gebruikt worden in therapie (Goodman, 2015). Maar ook blaasinstrumenten kunnen variabel worden ingezet; de mogelijkheden zijn oneindig.

Berends (2014) geeft een paar tips aan muziektherapeuten die als hoofdinstrument een orkestinstrument bespelen. Hij hoopt dat meer muziektherapeuten hun hoofdinstrument daardoor zullen inzetten in de therapie.

- Blijf oefenen
- Leer improviseren op je instrument
- Speel samen met andere muzikanten
- Probeer duidelijk te hebben voor jezelf waarom en wanneer je het instrument inzet
- Probeer het gewoon eens uit tijdens de therapie

Oldfield (2006) geeft aan waarom zij vindt dat het gebruik van *single line* instrumenten, specifiek de klarinet, onmisbaar is voor haar werk als muziektherapeut:

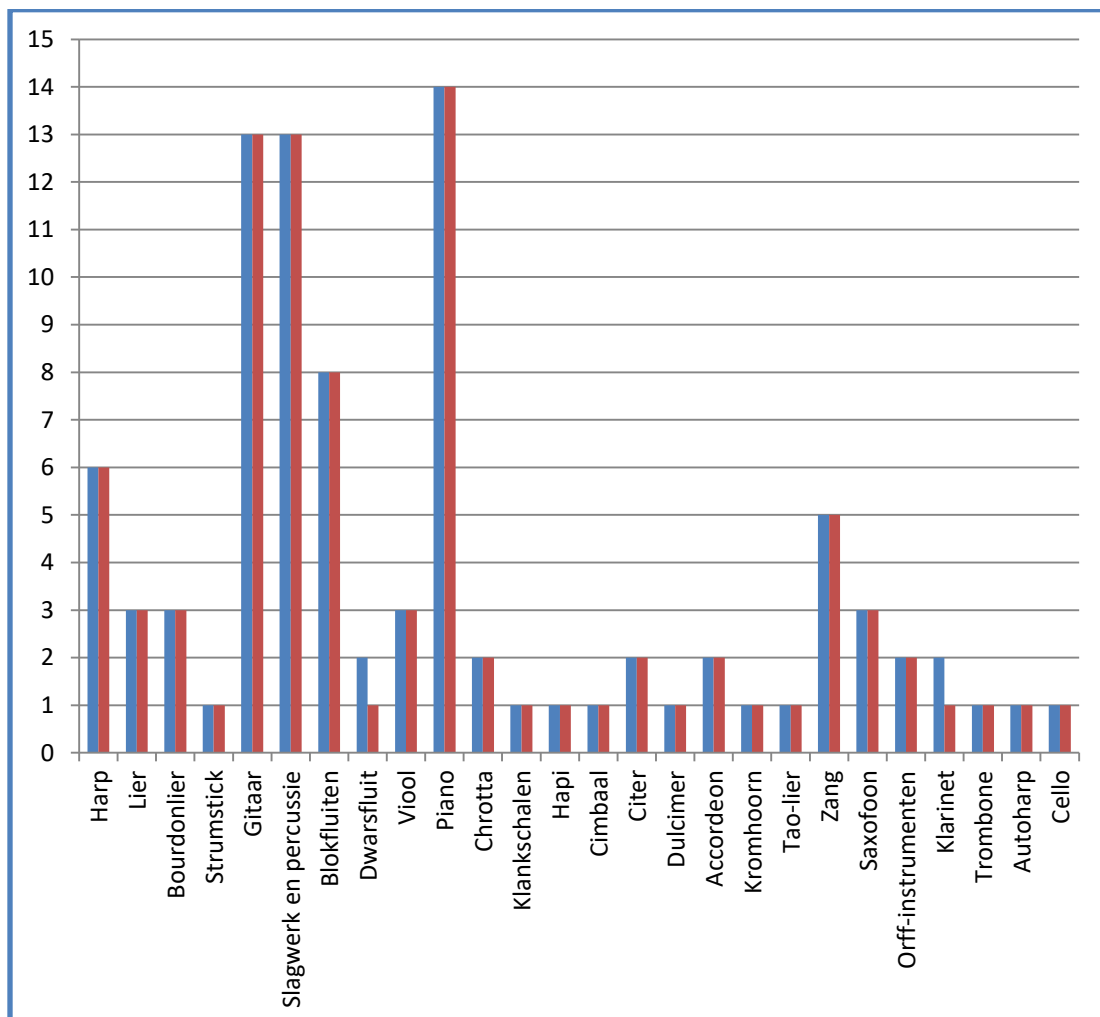
- Ze is mobiel als ze klarinet speelt
- Ze is speels door de mobiliteit
- Ze kan direct oogcontact hebben met cliënten
- Ze kan de dynamiek en toonhoogte veranderen per noot, waardoor ze de klankkleur makkelijk kan veranderen
- Ze kan makkelijk wisselen tussen zang en klarinet, wat kinderen en ouders aanspoort om ook hun stem uit te proberen
- De melodiëlijn op de klarinet zorgt ook voor stiltes
- De melodiëlijn is een contrast vergeleken met de harmonische klanken van een gitaar of piano
- Je kunt makkelijk samenspelen en elkaar goed horen
- Door samen het instrument te verkennen kan er een intieme band ontstaan tussen therapeut en cliënt
- Het spelen van een orkestinstrument geeft de muziektherapeut een eigen identiteit als muzikant.
- Het is haar hoofdinstrument en ze heeft er een grote affiniteit mee. Daardoor kan ze er beter mee communiceren dan met welk ander instrument ook.

3.3 Deelvraag 2

Welke melodie-instrumenten worden er ingezet door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor genoemd?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is gebruik gemaakt van een online enquête en twee interviews. De informatie uit de enquête is verwerkt in een overzichtelijke diagrammen en schriftelijke omschrijvingen. Om dieper in te kunnen gaan op sommige vragen uit de enquête zijn twee respondenten ook nog geïnterviewd. De verkregen informatie is ook verwerkt in schriftelijke omschrijvingen. In bijlage J is een overzicht bijgevoegd met alle instrumenten die genoemd worden. Elk instrument wordt afgebeeld aan de hand van een foto om duidelijk te maken wat voor soort instrumenten het is.

Onderstaand diagram geeft weer welke instrumenten er worden beheerst en ingezet in therapie. Op de verticale as staat het aantal respondenten en op de horizontale as staan de instrumenten. **De blauwe staaf** geeft aan hoeveel respondenten het instrument beheersen. **De rode staaf** geeft aan hoeveel respondenten dit instrument inzet of heeft ingezet in therapie.

Figuur 4: Instrumenten die worden beheerst door respondenten enquête

In het diagram is zichtbaar dat alle instrumenten die beheerst worden ook ingezet worden in therapie, met uitzondering van de dwarsfluit en de klarinet. Er zijn 2 respondenten die aangeven de dwarsfluit te beheersen, maar er is slechts 1 respondent die aangeeft dit instrument in te zetten in therapie. Hetzelfde geldt voor de klarinet.

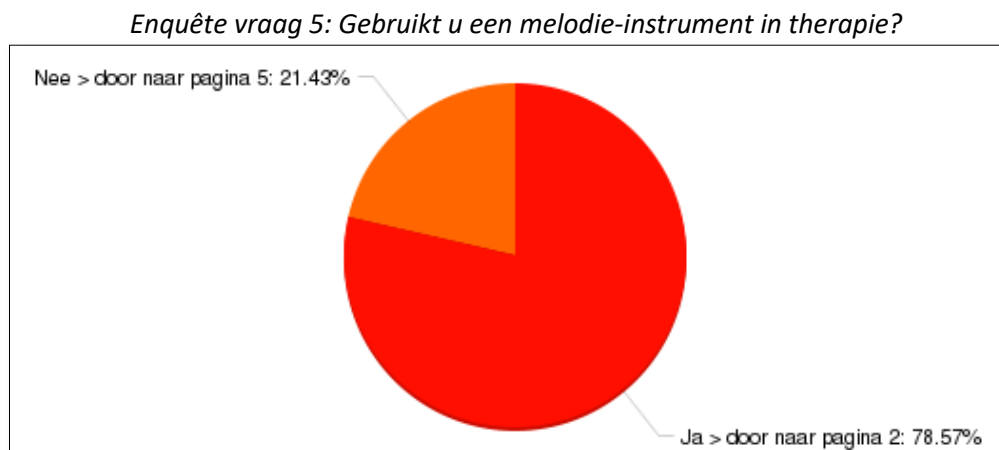
Daarnaast kun je duidelijk zien dat de gitaar, slagwerk en percussie, piano en blokfluiten het meest worden bespeeld en ingezet. Veel van de instrumenten die geïnccludeerd worden in dit onderzoek worden door weinig muziektherapeuten bespeeld en ingezet.

In de codeboom van de enquête (figuur 11, pagina 28) zijn de instrumenten niet verwerkt omdat deze uitgebreid worden weergegeven in figuur 4.

Figuur 5: deel van codeboom interviews

Zoals in figuur 5a te zien is, worden de instrumenten die in de interviews worden genoemd in de codeboom onderverdeeld in de volgende categorieën: blaasinstrumenten, snaarinstrumenten, overige instrumenten en onbekende instrumenten. In bijlage E is te zien welke instrumenten er onder deze categorieën vallen in het eerste interview. Omdat dit veel instrumenten zijn worden deze niet in de codeboom van beide interviews samen genoemd. De losse instrumenten uit de enquête in figuur 4 zouden in dezelfde categorieën kunnen worden ondergebracht.

Figuur 6: percentage respondentent dat melodie-instrument gebruikt

In bovenstaand cirkeldiagram is te zien dat 78,75% van de respondenten aangeeft een melodie-instrument te gebruiken in therapie en dat 21,43% aangeeft dit niet te doen.

In de enquête worden een aantal redenen gegeven om melodie-instrumenten in het algemeen in te zetten of specifieke melodie-instrumenten te gebruiken in therapie. Deze beweringen worden hieronder samengevoegd.

Een aantal respondenten geeft aan dat ze alleen de instrumenten gebruiken die ze zelf kunnen spelen. Het hangt ervan af hoe vrij je je voelt op een instrument. Een van de respondenten benoemt dat de dwarsfluit voor haar het fijnste instrument is om zich te uiten. Het inzetten van een melodie-instrument is dus voor een deel afhankelijk van vaardigheden van de therapeut. Ook wordt benoemd dat het afhangt van de mogelijkheden en interesses van de cliënt. Het kan zijn dat een cliënt naar een specifiek instrument vraagt. Cliënten genieten van wat de therapeut kan doen met melodie-instrumenten en worden daardoor geraakt. Melodie-instrumenten hebben meer variatiemogelijkheden dan bijvoorbeeld een slagwerkinstrument.

Er wordt aangegeven dat er bij liedbegeleiding vaak gekozen wordt voor gitaar of piano en bij improvisatie juist gebruik wordt gemaakt van melodie-instrumenten. Cliënten kunnen zelf kiezen uit verschillende instrumenten. Of melodie-instrumenten worden ingezet hangt ook af van de beschikbaarheid van de instrumenten. Daarnaast hangt het af van de kwaliteit van het instrument. Is het instrument fijn om te bespelen? Is het instrument te duur om bij bepaalde cliënten in te zetten? Is het instrument te zwaar en groot om mee te nemen?

Veel melodie-instrumenten zijn vaak onbekend. Daardoor kunnen ze ook goed worden ingezet om kinderen of ouderen iets nieuws te laten ontdekken. Je kunt als therapeut laten horen en ervaren wat verschillende instrumenten doen met je gevoel of lichaam. Je kunt vertellen over instrumenten en oefenen om de hersenen weer een nieuwe impuls te geven. Ook creëer je positieve ervaringen door onbekende instrumenten te gebruiken, omdat er geen angst is voor mislukking. Lesgeven op een bepaald instrument kan ook goed werken om succeservaringen te bewerkstelligen bij bijvoorbeeld mensen met hersenletsel.

Er wordt een aantal voorbeelden gegeven van specifieke melodie-instrumenten. De chrotta kan bijvoorbeeld gebruikt worden als begeleidingsinstrument bij het zingen van een lied. De fluit kan worden gebruikt om de melodie te spelen als iemand anders de chrotta bespeelt of de fluit kan worden begeleid door een ander instrument. Op harp en lier speelt de therapeut als begeleiding of luistermuziek. De lier heeft een rustgevende werking en werkt op je ademhaling. De dwarsfluit wordt ingezet om mensen tot rust te brengen of de cliënt te ondersteunen tijdens zijn/haar spel. Het voorspelen op de klarinet en dwarsfluit kan ook ingezet worden als rustmoment tussen activiteiten door. De tafelciter of harp kan tegen het lichaam van de cliënt aan worden gezet om hem/haar de trillingen van de muziek te laten ervaren. Het spelen op de blokfluit kan bevorderend werken voor mensen met spraak- of ademhalingsproblemen. Ook kan de blokfluit gebruikt worden om meer bewustzijn in je vingers te krijgen, net als de lier. De kromhoorn kan gebruikt worden om een kind stevig te laten staan en actief te werken aan een goede ademhaling. Je kunt samen op één instrument spelen als de cliënt bijvoorbeeld niet in staat is om zowel te strijken als tonen te pakken op een cello. De cornamuse kan worden gebruikt om je eigen lichaam beter te ervaren, omdat je bewust met je ademhaling bezig bent.

Ook wordt er aangegeven dat melodie-instrumenten als beperkend worden ervaren omdat er lastig een basis mee te leggen. Hier wordt mee bedoeld dat het lastiger is om de cliënt structuur te bieden in het spel. Een ander geeft aan dat zij haar dwarsfluit alleen inzet als de cliënt dusdanig gehandicapt is dat hij zelf geen muziek kan maken. Ze zet het dan in als rustgevende, receptieve muziek. Zij vindt dat je afstand creëert als ze de dwarsfluit inzet in actieve muziektherapie omdat je houding veel ruimte in beslag neemt waardoor er een letterlijke afstand ontstaat. En ze noemt de statige houding die je hebt tijdens het spelen waardoor je als therapeut dominant over kan komen.

Er wordt gezegd dat de werking van melodie-instrumenten moeilijk overkoepelend te benoemen is omdat het afhankelijk is van het instrument.

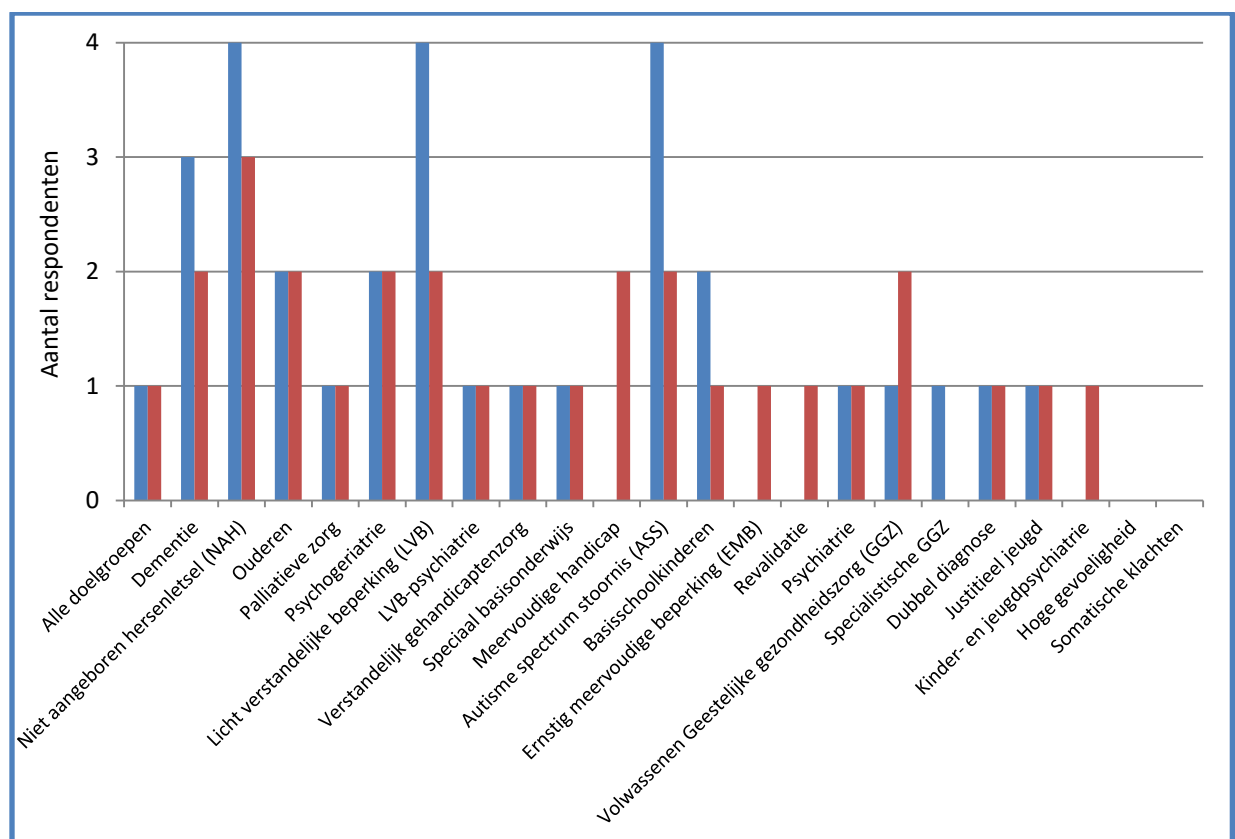
Uit de resultaten blijkt dat er veel verschillende melodie-instrumenten worden ingezet door Nederlandse muziektherapeuten, zoals de harp, saxofoon en viool. Meerdere respondenten geven aan het instrument alleen te gebruiken als zij het zelf ook kunnen bespelen. Daarnaast is het kiezen van een instrument afhankelijk van de interesse en mogelijkheden van de cliënt. Melodie-instrumenten kunnen worden ingezet om cliënten iets nieuws te laten ontdekken, om de cliënt te laten ontspannen, om te improviseren en om positieve ervaringen te creëren.

3.4 Deelvraag 3

Bij welke doelgroepen worden melodie-instrumenten ingezet door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor gegeven?

Voor het beantwoorden van deze deelvraag is wederom de informatie die verkregen is vanuit de enquête en de interviews samengevat en overzichtelijk gemaakt. Er wordt gekeken bij welke doelgroepen er gewerkt wordt met melodie-instrumenten, bij welke doelgroepen er goed en minder goed gewerkt kan worden met deze instrumenten en welke redenen hierbij genoemd worden.

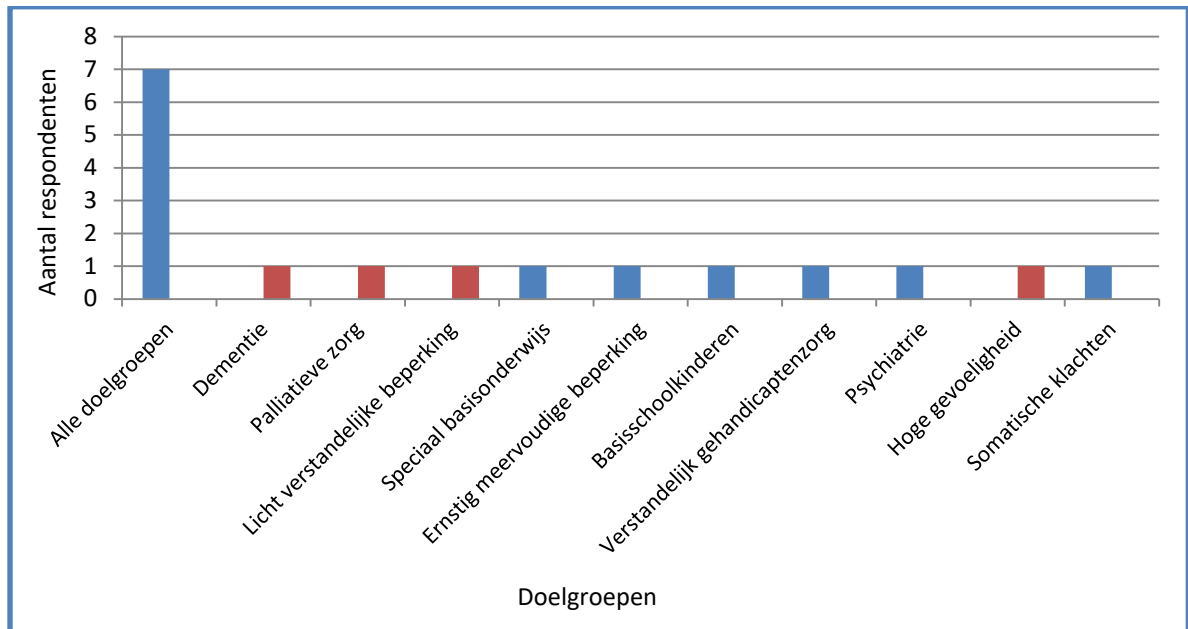
Onderstaand diagram heeft betrekking op de doelgroepen. Op de verticale as staat het aantal respondenten en op de horizontale as staan de doelgroepen. De **blauwe staaf** geeft het aantal respondenten weer dat nu werkzaam is in deze doelgroep en de **rode staaf** geeft het aantal respondenten weer dat melodie-instrumenten inzet/heeft ingezet in deze doelgroep. Er zijn een aantal respondenten op dit moment werkzaam met meerdere doelgroepen.

Figuur 7: doelgroepen waarmee respondenten werken en/of melodie-instrumenten inzetten

Uit figuur 7 blijkt dat melodie-instrumenten in veel verschillende doelgroepen worden ingezet, variërend van ouderen met dementie tot kinderen met autisme. We kijken naar de blauwe staaf en de daarbij horende rode staaf. Bij vijf doelgroepen is te zien dat de blauwe staaf uitsteekt boven de rode staaf. Dat wil zeggen dat er op dit moment mensen werkzaam zijn in deze doelgroep die daar geen melodie-instrumenten inzetten. Dit geldt voor zeven gevallen. Daarnaast zien we dat er 23 gevallen zijn waarin het aantal mensen dat werkzaam is in de betreffende doelgroep ook gebruik maakt van melodie-instrumenten. De gevallen waarin de rode staaf alleen staat of boven de blauwe staaf uitkomt geven weer dat er in deze doelgroep gewerkt is met melodie-instrumenten maar dat er met deze doelgroep op dit moment niet gewerkt wordt. Dit geldt voor zes gevallen.

In de enquête is gevraagd bij welke doelgroepen er volgens de respondent goed en minder goed gewerkt zou kunnen worden met melodie-instrumenten. Onderstaand diagram geeft dit weer. Op de verticale as staat het aantal respondenten en op de horizontale as staan de doelgroepen. De **blauwe staaf** geeft het aantal respondenten weer dat denkt dat er met deze doelgroep goed gewerkt kan worden met melodie-instrumenten. De **rode staaf** geeft het aantal respondenten weer dat denkt dat er met deze doelgroep minder goed gewerkt kan worden met melodie-instrumenten.

Figuur 8: doelgroepen waar goed en minder goed mee gewerkt kan worden volgens respondenten

Zeven van de respondenten benoemen dat je met alle doelgroepen met melodie-instrumenten kunt werken. Veel van hen geven ook aan dat het erg afhankelijk is per cliënt. “Natuurlijk zullen er individuen zijn die niet goed reageren op bepaalde melodie-instrumenten” en “in principe met elke doelgroep, maar wel afgestemd op de vraag en het doel”. Een van de respondenten benoemt “ik zou niet weten bij wie een melodie-instrument niet werkt”.

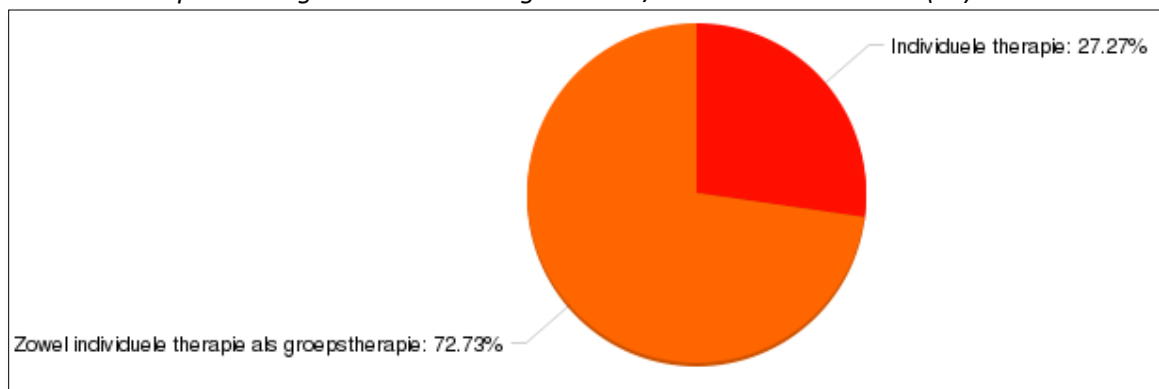
Sommige respondenten geven voorbeelden waarom melodie-instrumenten bij bepaalde doelgroepen goed werken. R1 benoemt dat kinderen gevoelig zijn voor zachte melodieën en dat ze daardoor tot rust komen of alert worden, afhankelijk van de melodie en het doel. R3 denkt dat fluit spelen goed kan zijn voor mensen met een chronische longziekte. R6 omschrijft dat in haar ogen een therapie zonder melodie geen goede therapie is en dat melodie van belang is bij alle doelgroepen omdat het een bepaald niveau van concentratie vergt. R10 vindt de doelgroep zwaar gehandicapten een doelgroep waarbij je goed kunt werken met melodie-instrumenten omdat zij verbaal of non-verbaal niet goed contact kunnen leggen. R11 denkt het in de psychiatrie goed werkt om mensen zelf een melodie-instrument te laten spelen, zodat hun gevoelens als zelfreflectie worden omgezet in klank.

T1 benoemt dat zij aangepaste saxofoonles geeft aan een man met een hersentumor. Ze doet dit omdat hij daarmee zijn vingers blijft stimuleren en omdat hij er vrolijk van wordt. Ook speelt ze cello samen met een vrouw die deels verlamd is, om haar spieren te blijven trainen. Ze zegt bij ouderen met saxofoon te werken door middel van luisteren, ontdekken, vertellen. Ook werkt ze bij ouderen met fluiten of de viool om niet te overheersend te zijn in geluid. Bij mensen met niet aangeboren hersenletsel werkt ze ook met dwarsfluit of saxofoon waarmee zij de improvisatie goed kan sturen. Ze benoemt ook hoe belangrijk het is om het gebruik van het instrumenten af te stemmen op de

cliënten en wat hun wensen zijn. Ze geeft aan wel te merken dat ze meer contact ervaart tussen haarzelf en de cliënt als ze op saxofoon of fluit speelt.

Er wordt een aantal doelgroepen genoemd waarbij het idee bestaat dat het gebruik van melodie-instrumenten minder goed werkt. R1 geeft aan dat hooggevoelige mensen soms overgevoelig zijn voor hoge melodieën. R3 noemt dat het voor mensen met een licht verstandelijke beperking of dementie te ingewikkeld is om zelf te spelen. R5 kan zich voorstellen dat binnen de palliatieve zorg actieve muziektherapie een minder grote rol speelt, maar heeft daar zelf geen ervaring mee. R7 denkt niet dat er een doelgroep is waar het per se niet goed mee werkt maar noemt dat melodie-instrumenten lastig zijn in samenspel als de groep veel structuur en steun nodig heeft. T2 maakt gebruik van de kromhoorn maar vertelt erbij dat dit instrument niet voor elke leeftijd geschikt is. Je hebt je ademsteun en je buikspieren heel erg nodig. Voor jonge kinderen is dit te lastig en dus gebruikt ze het pas op latere leeftijd (vanaf groep 6).

Enquête vraag 6: In welke setting zet u het/de melodie-instrument(en) in?

Figuur 9: setting waarin melodie-instrumenten worden ingezet door respondenten

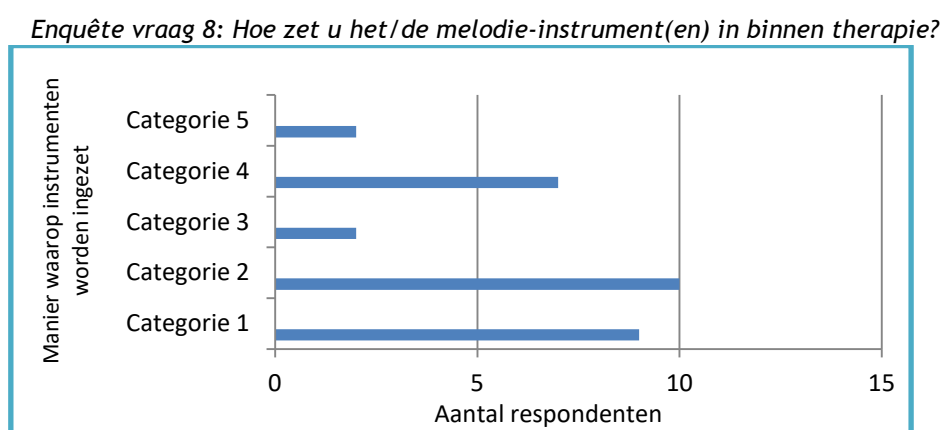
In bovenstaand cirkeldiagram is te zien dat 72,73% van de respondenten de melodie-instrumenten in zowel individuele therapie als groepstherapie inzet en dat 27,27% het alleen in individuele therapie inzet. Niemand gaf aan de melodie-instrumenten alleen in groepstherapie te gebruiken.

Uit de resultaten blijkt dat er veel verschillende doelgroepen zijn waar met melodie-instrumenten wordt gewerkt in de muziektherapie. De doelgroepen die het hoogst scoren zijn ouderen, dementie, niet aangeboren hersenletsel, LVB, psychogeriatric, meervoudige beperking, ASS en volwassenen GGZ. Dit betekent dat de meeste respondenten op dit moment melodie-instrumenten inzetten bij deze doelgroepen. Er wordt door de meerderheid van de respondenten benoemd dat er met alle doelgroepen gewerkt kan worden met melodie-instrumenten. De instrumenten worden ook door de meesten zowel in individuele als groepstherapie gebruikt.

3.5 Deelvraag 4

Welke interventies en werkvormen worden er gebruikt bij het inzetten van melodie-instrumenten in therapie door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor genoemd?

Het antwoord op deze deelvraag wordt gegeven op basis van de informatie uit de enquête en de interviews. Zowel van de enquête als van de interviews is een codeboom gemaakt. De codes zullen worden toegelicht aan de hand van voorbeelden. Ook is er een staafdiagram gemaakt aan de hand van de antwoorden op vraag acht uit de enquête. Deze is hieronder afgebeeld.

Figuur 10: manier waarop melodie-instrumenten worden ingezet door respondenten

Toelichting figuur 8 (aantal deelnemers: 11)

Categorie 1: 9 respondenten (81.8%): Ik speel zelf op het instrument binnen een actieve werkvorm

Categorie 2: 10 respondenten (90.9%): Ik speel zelf op het instrument als muzikale gift voor de cliënt

Categorie 3: 2 respondenten (18.2%): We luisteren naar een opname van een melodie-instrument(en)

Categorie 4: 7 respondenten (63.6%): De cliënt speelt op het instrument binnen een actieve werkvorm

Categorie 5: 2 respondenten (18.2%): Ander

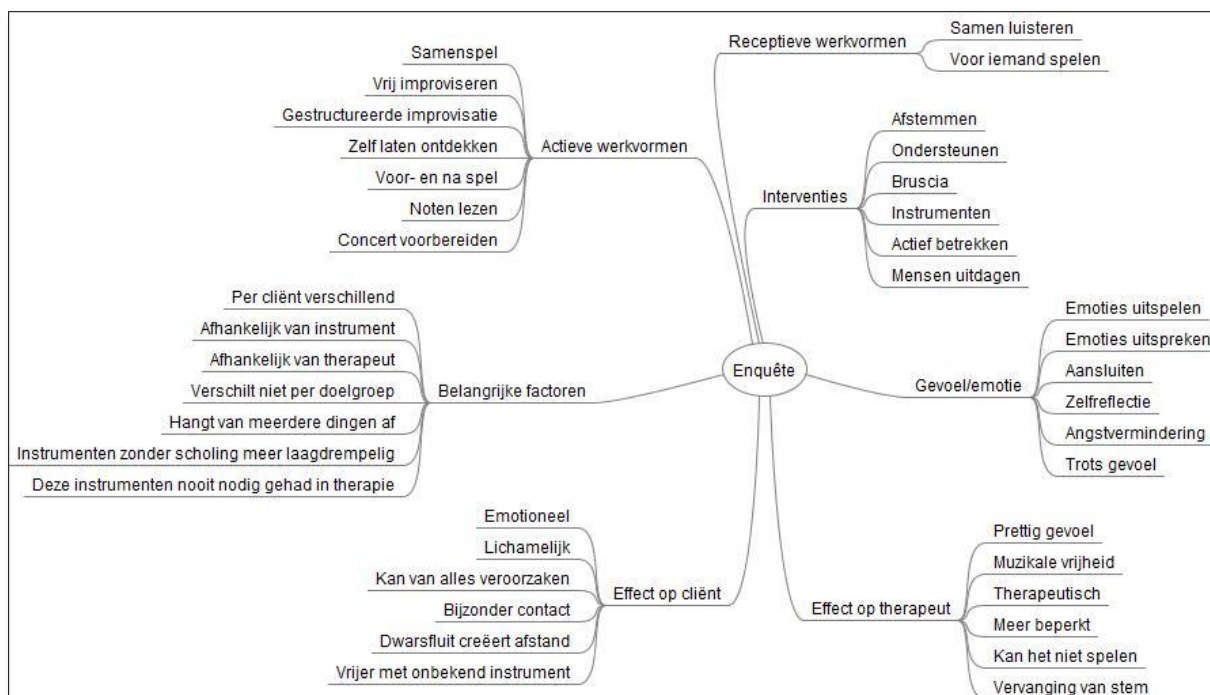
- Ik zet als er in een groep gewerkt wordt iedereen achter instrumenten, waaronder melodie-instrumenten, maar ik zet ook aanwezige begeleiders en eventueel bezoekers in.

- We spelen samen door de cliënt te begeleiden in zijn spel

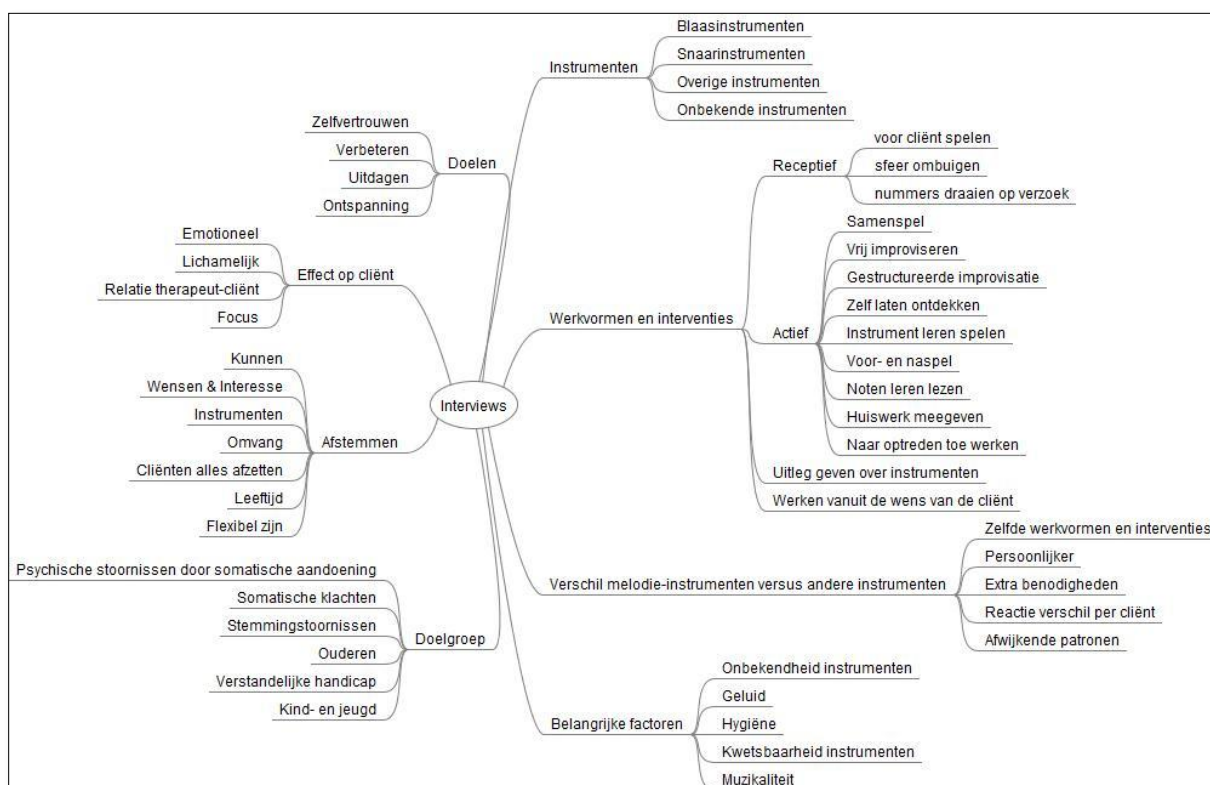
Beide antwoorden die bij de categorie 'ander' worden gegeven zijn werkvormen waarin de cliënt actief meespeelt. De respondenten die dit veld invulden hebben ook het veld 'de cliënt speelt binnen een actieve werkvorm' aangegeven, dus de percentages veranderen niet. Het zijn extra antwoorden met uitleg. Er hebben 11 respondenten antwoord gegeven op de vraag en er zijn dus ook meerdere antwoorden per respondent gegeven. Zichtbaar is dat de meeste respondenten aangeven zelf op het instrument te spelen in een actieve werkvorm of als muzikale gift.

Als we kijken naar de codeboom van de enquête (figuur 11) zien we een onderscheid tussen actieve werkvormen, receptieve werkvormen en interventies. Bij de codeboom van de interviews (figuur 12) is een ietwat ander onderscheid gemaakt, namelijk tussen receptieve werkvormen, actieve werkvormen, uitleg geven over instrumenten en werken vanuit de wens van de cliënt. Ook is er een aparte tak 'afstemmen' waarbij verschillende codes zijn onderverdeeld. Als we dit verder toespitsen op de categorieën die onder deze takken vallen zien we dat daarbij een aantal codes overlapt, zoals voor cliënt spelen, samenspel, vrij improviseren, zelf laten ontdekken, voor- en naspel.

Sommige codes komen vaker voor in de enquête. Dat betekent dat bepaalde woorden of begrippen vaker genoemd worden. Dit is in de codeboom niet zichtbaar. Voorbeelden hiervan zijn improviseren (10 keer), voor iemand spelen (8) en luisteren (8). Ook het afstemmen op de cliënt kwam vaak naar voren (9).

Figuur 11: Codeboom enquête

Figuur 12: Codeboom interviews

Op het gebied van *samenspel* wordt een mooi voorbeeld gegeven. Er was een cliënt met een meervoudige handicap die niet kon praten en weinig contact had met mensen. De therapeut speelde de tenorfluit wat een directe reactie ontlokte bij de cliënt. Hij kreeg een blokfluit om op te spelen en probeerde verschillende geluiden, sterktes en verschillen in ademhaling uit. De therapeut is mee gaan spelen waardoor er een bijzonder contact ontstond. Er was echt samenspel ontstaan.

Het improviseren wordt meerdere keren genoemd in vormen van vrije improvisaties met daarin opdrachten, een 3-akkoorden improvisatie, een improvisatie met slechts een of twee tonen, thematische improvisatie met seizoenen of gevoelens en improvisatie op melodie en percussie om te kijken wat het verschil is.

Het zelf ontdekken van de melodie-instrumenten gebeurt ook op meerdere manieren. Bijvoorbeeld door instrumenten te laten uitproberen en te ervaren wat verschillende instrumenten doen qua gevoel, door onbekende melodieën te spelen waardoor snel een positieve ervaring ontstaat omdat er geen angst is om het fout te doen, door sferen uit te proberen, door zelf instrumenten uit te proberen en te leren om succeservaringen te creëren of zelfvertrouwen te vergroten, door aparte tonen te articuleren op een blokfluit om de ademhaling beter te controleren en te werken aan spraak, door in stervensbegeleiding bamboefluit te spelen en door de cliënt de bourdonlier laten strijken waardoor een trots gevoel ontstaat.

Een mooi voorbeeld dat wordt gegeven is dat van een jonge vrouw met niet aangeboren hersenletsel. Ze had twee kinderen en een man, voor wie zij graag in de adventtijd iets wilde spelen op de lier. Elke week dat ze bij de muziektherapie kwam had ze het idee dat het de eerste keer was en de lier voor het eerst in haar handen had. Na een aantal keer bleek echter dat haar vingers onthielden welke melodie er gespeeld was. Ze was zich er niet bewust van, maar haar onderbewustzijn sloeg de bewegingen op. Na twee maanden heeft ze samen met de therapeut gespeeld voor haar kinderen en man.

Om bewustzijn in de vingers te creëren, werkt een van de respondenten met blokfluit of lier. Je moet bij de blokfluit goed opletten welke vinger je waar zet en of je het gaatje goed dicht doet, anders komt er niet de goede toon uit. Met de lier ben je geconcentreerd bezig met het raken van de goede snaar en het wisselen van de vingers. Op dit instrument kunnen eenvoudige melodieën worden aangeleerd. De kromhoorn is een instrument waarmee geoefend kan worden om met beide benen op de grond te staan en je bewust te worden van je ademhaling. Een werkvorm die gebruikt wordt is 'stamp, stamp, toon'. Door eerst twee keer te stampen en tegelijkertijd in te ademen en daarna een korte toon te spelen ontstaat er een goede ankerings⁸. Qua techniek is het te vergelijken met belten⁹. Je hebt je buikspieren en rugspieren nodig om er een mooie, zuivere toon uit te krijgen.

Een aantal voorbeelden van *receptieve werkvormen* die genoemd worden, zijn: voor mensen spelen, verschillende instrumenten laten horen, speciaal voor iemand spelen afgestemd op de persoonlijkheid en passend bij het moment, de cliënt een muzikale gift geven, mensen laten ontspannen door bewegingen te verwoorden op de dwarsfluit, de dwarsfluit inzetten als meditatieve methode, op viool voor iemand spelen om te laten ontspannen, mensen met een spasme laten ontspannen door te luisteren en een instrument zoals de harp of tafelciter tegen het lichaam van de cliënt aanzetten om de trillingen te laten ervaren.

Een mooi voorbeeld dat wordt gegeven, betreft een autistische cliënt die enorm in de war kon raken van elke verandering en zwaar overprikkeld raakte. Op het moment dat de therapeut aangaf dat ze speciaal voor haar ging fluiten, kwam ze meteen tot rust. Door tegenover haar te gaan zitten, in te spelen op haar houding en oogcontact te maken kon zij ontspannen. Dit hielp haar enorm.

⁸ je lichaam ervaren, je spieren aanspannen

⁹ luide zang door middel van rugsteun en nasale resonans

Op het gebied van *afstemmen* worden verschillende termen genoemd zoals het volgen van de cliënt, afstemmen op de cliënt, luisteren naar wat de cliënt speelt, inspelen op de cliënt, geluid aanpassen op de cliënt, eenvoudiger maken van het spel, afstandnabijheid in de gaten houden en op de cliënt letten. Qua ondersteuning komen dingen naar voren als het begeleiden van klanken die de cliënt maakt of het ondersteunen met klanken als de cliënt actief muziek maakt.

In de interviews wordt het volgende genoemd met betrekking tot afstemming: afhankelijk van de ontwikkeling van de hersens, kijken wat het kind kan, zoeken naar balans, kijken naar de wens, zoeken waar de interesse ligt, goed opletten, voorzichtig en snel zijn, instrument niet gebruiken omdat het te groot is voor het kind of omdat het te breekbaar is, zoeken naar wat bij de leeftijd past, zoeken waar het kind kracht in kwijt kan en flexibel zijn.

*De improvisatietechnieken van Bruscia*¹⁰ komen een aantal keer naar voren onder de noemer van imitatie, synchronisatie, vraag-antwoord en het leggen van een muzikale basis. Een van de respondenten benoemt dat alle interventies van Bruscia goed bruikbaar zijn en dat je jezelf daarin kunt blijven ontwikkelen.

In het eerste interview wordt aangegeven dat het gebruik van werkvormen of interventies niet anders is met melodie-instrumenten. Daarbij noemt de respondent dat je bij blaasinstrumenten niet tegelijk kunt praten, maar dat je wel even tussendoor iets kunt zeggen of roepen of iemand aankijken. Je doet meer met mimiek en lichaamstaal, waar cliënten goed op reageren. Ook benoemt ze dat haar inzet afhankelijk is van wat zij bij zich heeft, omdat ze met instrumenten naar de cliënten toe gaat. Door de variatie in instrumenten komt het vaak voor dat ze iets laat ontstaan en de mensen zelf laat ontdekken en mee laat spelen.

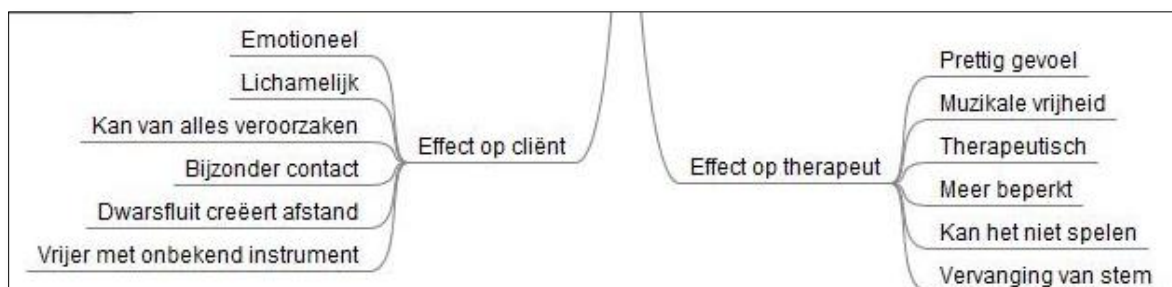
Ook worden er een aantal werkvormen en interventies genoemd die bewust niet worden ingezet als er gebruik wordt gemaakt van melodie-instrumenten. Een drietal voorbeelden is het laten improviseren met een grote groep, grounding (basis bieden) en als een groep geen basisstructuur in een spel kan aanbrengen en de therapeut de structuur moet bieden. Meerdere respondenten geven aan dat ze op deze vraag geen antwoord hebben en dat het afhangt van de cliënt wat wel en niet passend is. Ze benoemen dat het lastig is om dit in het algemeen te beschrijven.

Er is duidelijk zichtbaar in figuur 10 dat de meerderheid van de respondenten aangeeft zelf actief een melodie-instrument te bespelen als muzikale gift of binnen een actieve werkvorm. Ook geeft een groot deel van de respondenten (63,6%) aan de cliënt het instrument te laten bespelen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen actieve en receptieve werkvormen. Veel genoemde actieve werkvormen zijn het improviseren, de cliënt het instrument laten ontdekken en het actief werken aan het verbeteren van lichaamsbewustzijn. De redenen die worden genoemd om te spelen voor de cliënt, de receptieve werkvormen, zijn vooral gericht op ontspanning van de cliënt. Binnen de werkvormen wordt vooral rekening gehouden met het afstemmen op de cliënt. Dit is een belangrijk punt binnen het gebruik van melodie-instrumenten in de muziektherapie. Daarnaast worden de Bruscia technieken veel gebruikt.

¹⁰ behandeltechnieken voor improvisatorische muziektherapie door Kenneth Bruscia

3.6 Deelvraag 5

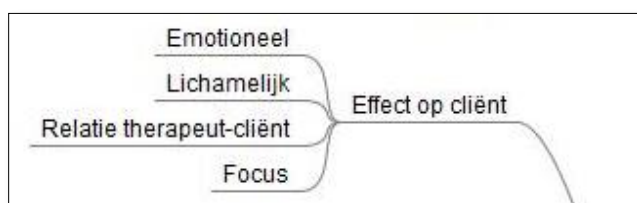
Welke voor- en nadelen heeft het gebruik van de melodie-instrumenten in muziektherapie?

Figuur 11b: Deel codeboom enquête

Zoals te zien is in figuur 11b is er een tak met 'effect op cliënt' en een met 'effect op therapeut'. De punten die in de enquête worden genoemd met betrekking tot een positief effect op de cliënt zijn onder andere blijdschap, zelfvertrouwen, veranderen van stemming, activerend, alertheid, opzwevend, opwindend, overwinning, blijdschap, bijzonder contact, vrijer zijn met een onbekend instrument. Twee lichamelijke effecten die veel terug komen als code zijn ontspanning (9 keer) en rust (6 keer). Ontspanning en rust worden genoemd als positief effect op de cliënt. Een voorbeeld is dat de therapeut viool speelde voor een cliënt waardoor de cliënt voor het eerst echt kon ontspannen en opging in de muziek. Dit soort situaties wordt vaker beschreven. Ook wordt er een negatief effect genoemd, namelijk dat het gebruik van de dwarsfluit afstand creëert tussen therapeut en cliënt. De respondent die dit omschreef gebruikt zelf geen melodie-instrumenten in therapie. Meerdere respondenten geven aan dat het effect op de cliënt ook ligt aan het soort melodie dat gespeeld wordt, afhangt van meer dingen dan alleen het instrument en ook juist afhankelijk is van de keuze van het instrument.

De effecten op de therapeut die worden genoemd zijn: ik vind het heerlijk om in te zetten, geeft mij een prettig gevoel, je houdt jezelf scherp, je moet opletten, geeft een ontspannen gevoel, er ontstaat een rustige ademhaling, er is afwisseling, je hebt veel variatiemogelijkheden en muzikale vrijheid, je kunt beter aansluiten bij en rust overbrengen op de cliënt, je kunt beter richting geven en het is een vervanging van de stem. De persoon die het inzet is bepalend voor het effect en de goede werking in de therapie. Twee respondenten geven aan dat ze zich meer beperkt voelen op melodie-instrumenten en een respondent benoemt dat ze niet alles kan bespelen.

Figuur 12b: Deel codeboom interviews

In figuur 12b zien we de tak 'effect op cliënt'. Hierbij gaat het om positieve effecten. Het noteren van de voor- en nadelen in de codeboom was niet van meerwaarde. De gegevens zijn uiteenlopend en konden niet goed in een aantal codes worden samengevat. Op de volgende twee pagina's wordt overzichtelijk weergegeven welke voor- en nadelen van het gebruik van melodie-instrumenten in de muziektherapie de geïnterviewde therapeuten benoemen.

Interview Therapeut 1 (T1)

Voordelen

Zelf laten spelen

- Mensen leren veel van zelf dingen doen
- Je kunt cliënten alles voorzetten wat ze willen en ze alles laten proberen
- Door uit te leggen hoe het instrument werkt, hoe het klinkt en de cliënt het te laten proberen worden zij meer relaxed en blij dat ze iets kunnen
- Je brengt de muziek terug bij de mensen zelf
- Kinderen en gehandicapten willen alles uitproberen, ook juist nieuwe dingen

Variatiemogelijkheden

- Je kunt met een simpele toon al emoties veranderen
- Je zit niet vast aan een bepaalde klank en het wijkt af van de geijkte klankkleuren die mensen in hun hoofd hebben
- Je kunt er ontzettend veel mee doen / je hebt veel mogelijkheden
- Je kunt filmische sferen of spanning creëren / de schwung geven aan het spel
- Je kunt hele onverwachtse klanken maken waardoor de sfeer verandert
- Als iemand perfectionistisch is of angstig kun je juist samen gaan spelen met het doel om het vals te laten klinken en te ervaren hoe dat is

Contact

- Het is intiemer
- Je bent dicht bij elkaar
- Er is meer contact
- Bij blaasinstrumenten zit je heel erg in je adem, waardoor het dicht bij jezelf staat
- Je kunt je emotie heel goed leggen in deze instrumenten, zoals viool
- Je hoeft niet alles te kunnen op een instrument, als je het maar kan overbrengen

Nadelen

Leren spelen

- Mensen kunnen veel melodie-instrumenten niet zomaar bespelen
- Iemand een instrument leren spelen kost veel tijd

Geluid

- De schelheid van een melodie-instrument kan een probleem zijn voor ouderen met gehoorverlies

Kwetsbaarheid instrumenten

- De instrumenten zijn vaak duur om te kopen
- Als je een dure dwarsfluit hebt, laat je die niet door een ander bespelen
- Je zult goed moeten opletten of er niks gebeurt met je instrument
- Je moet rekening houden met sommige instrumenten: ga je ze wel of niet gebruiken met bepaalde cliënten en ga je ze meenemen
- Je moet rekening houden met speeksel en eventuele ziektes als je instrumenten deelt

Interview Therapeut 2 (T2)

Voordelen

Lichamelijk

- Om de fijne motoriek te trainen met bijvoorbeeld dwarsfluit
- Door een blaasinstrument te bespelen zoals de cornamuse ontstaat er lichaamsbewustzijn
- De lier werkt concentratie-verhogend en werkt op je ademhaling waardoor je kunt ontspannen

Zelf laten spelen

- Een blokfluit is erg overzichtelijk en kan een cliënt veel houvast geven

- Het kunnen bespelen van een blaasinstrument geeft veel zelfvertrouwen en trots
- Het maken van muziek kan een drempel zijn voor kinderen zonder muzikale achtergrond. Dit is een algemene angst en dus niet specifiek door de melodie-instrumenten

Kwetsbaarheid instrumenten

- Je kunt de hygiëne-kwestie onder controle houden door de instrumenten regelmatig schoon te maken met alcohol en een doekje
- Om hygiëneproblemen te voorkomen kunnen aparte instrumenten voor cliënten worden gebruikt
- De kwetsbaarheid van de instrumenten is geen drempel om sommige instrumenten niet te gebruiken – je moet als therapeut goed opletten wat er gebeurt

Nadelen

Afstemmen

- Je moet heel flexibel zijn in het zoeken wat er past bij de cliënt
- Voor sommige cliënten is het spelen van een blokluit niet passend, bijvoorbeeld een jongetje met ADHD, hij overblaast zichzelf en heeft het geduld er niet voor
- Sommige instrumenten, zoals de kromhoorn, kunnen pas vanaf een latere leeftijd bespeeld worden omdat je een flinke ademsteun nodig hebt

Vaardigheden

- Als je zelf iets niet speelt, gebruik je het ook niet snel in therapie
- Sommige mensen zijn bang om te falen omdat ze het in één keer goed willen doen, dat kan niet als je een nieuw instrument uitprobeert

Hygiëne

- Je moet goed opletten met hygiëne en het schoonmaken van de instrumenten

4. Conclusie

In dit hoofdstuk wordt de hoofdvraag beantwoord aan de hand van de gevonden resultaten en antwoorden op de deelvragen. De hoofdvraag is:

“Hoe worden melodie-instrumenten ingezet in muziektherapie door Nederlandse muziektherapeuten?”

Er is weinig geschreven over het gebruik van deze specifieke instrumenten en hoe ze worden ingezet in muziektherapie. De meerderheid van de respondenten in de enquête geeft aan meer informatie te behoeven over het gebruik van deze instrumenten in therapie.

Uit de gevonden literatuur blijkt dat het bespelen van een melodie-instrument een positief effect heeft op auditieve, motorische en sensomotorische delen van je hersenen, bewustzijn, zelfvertrouwen, vitale functies en IQ. Het bespelen van een blaasinstrument heeft een positief effect op bloedcirculatie, spanning in het lichaam, het cardiovasculaire systeem, slaapproblemen, ademhaling, longfuncties, welzijn, spraakfuncties, het vinden van je eigen stem en het verminderen van angstklachten. Het luisteren naar deze instrumenten kan ook zorgen voor verbetering van psychologische- en gedragsproblemen.

Zowel blaas- als snaarinstrumenten hebben oneindige mogelijkheden en kunnen dus variabel worden ingezet. De laatste jaren wordt er meer aangemoedigd om deze instrumenten in te zetten in de muziektherapie. In de literatuur zijn ook tips te vinden hoe deze instrumenten te gebruiken.

Uit de enquête blijkt dat 78,75% van de respondenten een melodie-instrument gebruikt in therapie. De instrumenten die worden beheerst, worden ook veelal ingezet in therapie. Er worden veel verschillende melodie-instrumenten benoemd, waarvan de blokfluit, harp, saxofoon, viool, lier en bourdonlier het meest. Er kan uit de gegevens worden geconcludeerd dat alleen de instrumenten worden ingezet die ook worden beheerst door de therapeut. Een melodie-instrument is een verlengde van jezelf en het is belangrijk om een deel van jezelf te laten zien in therapie. Er zijn slechts twee van de veertien mensen die melodie-instrumenten als beperkend ervaren of aangeven dat het een afstand creëert tussen de therapeut en cliënt. Dit is een overduidelijke minderheid.

De doelgroepen waarin melodie-instrumenten ingezet worden variëren sterk. Er kan geconcludeerd worden dat er met bijna alle doelgroepen gewerkt wordt met melodie-instrumenten. Zeven van de 13 respondenten benoemen zelf ook dat je met alle doelgroepen met melodie-instrumenten kunt werken. De meerderheid, 72,73%, geeft aan de instrumenten in te zetten in zowel individuele- als groepstherapie. Uit de enquête komt naar voren dat de melodie-instrumenten het meest worden ingezet in werkvormen (receptief en actief) waarin de therapeut het instrument bespeelt. Daarnaast geeft 63,6% aan de cliënt zelf te laten spelen op een melodie-instrument in een actieve werkvorm. Als we de codeboom van de enquête vergelijken met die van de interviews zien we overeenkomsten in de actieve- en receptieve werkvormen. Beide vormen worden op verschillende manieren gebruikt.

Melodie-instrumenten worden vaak ingezet in improvisatie en als gift voor de cliënt. Doelen die genoemd worden in het werk met melodie-instrumenten:

- Zelfvertrouwen vergroten
- Succeservaring opdoen
- Verschillende emoties leren ervaren
- Ademhaling beter controleren
- Werken aan spraak
- Bewustzijn in de vingers vergroten
- Concentratie verhogen

Het kiezen van een melodie-instrument is afhankelijk van de volgende factoren:

- de aanwezigheid van het instrument
- de interesse en mogelijkheden van de cliënt
- de vaardigheden van de therapeut
- de prijs van het instrument
- gewicht en omvang van het instrument

Afstemmen is een van de belangrijkste dingen die wordt genoemd binnen het werken met melodie-instrumenten in muziektherapie. Als therapeut moet je goed opletten: op de cliënt, hoe deze is in het spel en hoe het contact is tussen jou en de cliënt. De Bruscia-technieken worden door meerdere respondenten genoemd als bruikbare interventies. In het werken met melodie-instrumenten in therapie wordt meer gebruik gemaakt van lichaamstaal, mimiek en oogcontact. Hierdoor wordt het contact ook intiëmer. Ook worden positieve ervaringen makkelijk gecreëerd omdat het instrument vaak onbekend is voor de cliënt.

Wat blijkt uit dit onderzoek is dat alle soorten melodie-instrumenten op verschillende manieren worden ingezet. Er kan geconcludeerd worden dat met bijna alle doelgroepen gewerkt kan worden met deze instrumenten en dat de meerderheid van de therapeuten het zowel tijdens individuele als groepstherapie inzet. De werking van melodie-instrumenten is afhankelijk van het instrument, de therapeut en de cliënt. Melodie-instrumenten worden bijvoorbeeld alleen gebruikt als de therapeut deze beheerst. Het is ook belangrijk om te kijken naar de mogelijkheden en de interesse van de cliënt bij het kiezen van melodie-instrumenten. Er kan aan verschillende doelen gewerkt worden zoals het vergroten van zelfvertrouwen, vergroten van bewustzijn in de vingers, verhogen van concentratie en het beter leren controleren van de ademhaling. Deze doelen komen zowel in de literatuur als in de enquête en interviews naar voren. Doordat er nu beter in kaart is gebracht hoe melodie-instrumenten worden ingezet in de muziektherapie en welke voor- en nadelen er zijn kunnen Nederlandse muziektherapeuten hun kennis vergroten, systematischer te werk gaan met deze instrumenten en dus hun repertoire uitbreiden.

5. Discussie

In de discussie wordt kritisch gekeken naar de resultaten en methoden van het onderzoek. Er worden bepaalde kanttekeningen gezet en er wordt gekeken naar de betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek (Boeije, 2012).

5.1 Betrouwbaarheid en validiteit van de enquête

De enquête is verspreid via twee Facebookgroepen waarvan veel Nederlandse muziektherapeuten lid zijn. Alle Nederlandse muziektherapeuten mochten deelnemen, er werd geen onderscheid gemaakt. Uit de gegevens blijkt dat de respondenten verspreid zijn door heel Nederland, dat ze met verschillende doelgroepen werken en ook dat er spreiding is in leeftijd (zie hoofdstuk 3.1) Dit is positief voor de validiteit van het onderzoek.

De enquête bevat 28 vragen (zie bijlage A), waarvan een groot deel bestaat uit open vragen. Er waren een aantal respondenten die niet alle vragen hebben ingevuld en sommigen gaven ook aan dat ze het te veel moeite vonden om uitgebreide antwoorden te typen. Er worden tips gegeven om specifiekere vragen te stellen. De enquête is gecontroleerd voordat hij online ging, door de onderzoeksbegeleider, twee studiegenoten en de opdrachtgever. Ik heb de enquête zelf van te voren ingevuld om te kijken of de lengte een probleem was. Ik heb in de oproep (zie bijlage F) op Facebook gezet hoe lang het invullen ongeveer zou duren, dus daar waren mensen van op de hoogte. Het zou kunnen dat sommige vragen snel zijn ingevuld omdat het invullen moeite was waardoor bepaalde antwoorden minder volledig zijn.

In de enquête zijn een aantal gesloten vragen gesteld waarbij geen uitleg wordt gevraagd. Hierdoor wordt bijvoorbeeld de vraag 'heeft u behoefte aan meer informatie over het gebruik van melodie-instrumenten in therapie?' niet nader toegelicht. Er kan dus niks gezegd worden over de oorsprong van deze behoefte. Wel kan er gezegd worden dat de meerderheid van de respondenten behoefte heeft aan meer informatie over dit onderwerp. Tegelijkertijd geeft de meerderheid van de respondenten aan melodie-instrumenten in te zetten in de muziektherapie. Dit lijkt elkaar tegen te spreken, maar hier is verder geen toelichting bij.

5.2 Betrouwbaarheid en validiteit van de interviews

Beide interviews zijn afgenomen met muziektherapeuten die de enquête eerst hebben ingevuld. De antwoorden uit de enquête zijn vooraf gelezen en aan de hand van de antwoorden en de deelvragen is er een topiclijst en interview-guide opgesteld. Zo kon er in het interview dieper worden ingegaan op de vragen. De interviews waren individuele, semigestructureerde interviews. Het tweede interview werd gedaan via Skype. Af en toe waren er problemen met de verbinding waardoor vragen of antwoorden halverwege werden afgekapt. Door de vraag te herhalen en dus het antwoord alsnog te verkrijgen is de betrouwbaarheid behouden. Ook aan de hand van de opnames kunnen eventuele afgekapte stukken tekst worden teruggeluisterd. Beide interviews zijn opgenomen met opnameapparatuur en daarna getranscribeerd om zo alle informatie stapsgewijs te kunnen verwerken. Het nemen van de juiste stappen binnen de analyse zorgt voor een hogere betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoek (Boeije, 2012).

5.3 De term 'melodie-instrument'

In dit onderzoek wordt gekeken naar specifieke melodie-instrumenten. In deelvraag 1 is terug te vinden welke instrumenten geïnccludeerd worden in dit onderzoek. In de literatuur worden verschillende begrippen gebruikt voor deze specifieke instrumenten. Er is in de enquête een voorbeeld en omschrijving gegeven van instrumenten die bedoeld worden maar geen lijst met de exacte instrumenten. Het zou kunnen dat sommige mensen toch bleven bij hun eigen betekenis van

het woord melodie-instrument waardoor de validiteit en betrouwbaarheid iets minder is. Er is tevens bewust gekozen voor deze term, maar er had eventueel een andere term kunnen worden gekozen zoals orkestinstrument, solo-instrument, single-line instrument of hoofdinstrument. Deze keuze is verantwoord in deelvraag 1.

5.4 Betrouwbaarheid en validiteit van het onderzoeksproces

Door gebruik te maken van literatuuronderzoek, een enquête en opvolgende diepte-interviews en door deze naast elkaar te leggen, kunnen we spreken van triangulatie. Dat betekent dat er meer metingen worden verricht vanuit verschillende invalshoeken (Boeije, 2012). Er is binnen het literatuuronderzoek gebruik gemaakt van zoveel mogelijk verschillende bronnen zoals internetbronnen, afstudeeronderzoeken, handboeken, nationale en internationale bronnen. In het hoofdstuk resultaten worden alleen feiten gegeven, er komen nog geen interpretaties aan bod. De gegevens worden niet door de schrijver geïnterpreteerd waardoor de validiteit hoog blijft. Daarnaast is er samengewerkt met een studiegenoot. Regelmatig hebben wij elkaars documenten doorgenomen en feedback gegeven om nieuwe inzichten te krijgen. De ontworpen codebomen zijn gecontroleerd door een studiegenoot en de onderzoeksbegeleider. Ook is een van de interviews gecodeerd door deze studiegenoot om onderzoekstriangulatie te krijgen (Boeije, 2012). Doordat een buitenstaander er naar kijkt worden de data objectief geanalyseerd en vergroot dit de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek.

5.5 Externe validiteit

Omdat er verschillende therapeuten van verschillende leeftijden, verschillende instellingen en verschillende plaatsen uit Nederland de enquête hebben ingevuld is er deels externe validiteit. Binnen dit onderzoek is er slechts een kleine groep van veertien respondenten. Het onderzoek zou bij meer Nederlandse muziektherapeuten kunnen worden uitgevoerd om een grotere externe validiteit te creëren.

De doelstelling van dit onderzoek was om beter in kaart te brengen hoe melodie-instrumenten door Nederlandse muziektherapeuten worden ingezet in muziektherapie. Door de gevonden literatuur te vergelijken met de bevindingen van de respondenten van de enquête en interviews is er aan dit doel gewerkt. In dit onderzoek staat overzichtelijk welke melodie-instrumenten er worden gebruikt, hoe en waarom ze worden gebruikt en wat daar de voor- en nadelen van zijn. Dit onderzoek is geen volledig representatieve steekproef, maar het geeft wel aan dat melodie-instrumenten kunnen worden ingezet en een absolute meerwaarde hebben. Deze instrumenten verdienen naar mijn mening meer aandacht binnen de muziektherapie en de muziektherapeutische opleidingen. Een volgende stap is om hier meer onderzoek naar te doen.

Het onderzoek is een van de eerste onderzoeken die onderzoekt hoe melodie-instrumenten worden ingezet door Nederlandse muziektherapeuten. Het is een eerste stap voor meer onderzoek en vergroot daardoor ook de innovatieve waarde voor het vak muziektherapie.

6. Aanbevelingen

Naar aanleiding van de gevonden informatie en de conclusie van dit onderzoek worden aanbevelingen voor de praktijk en suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

6.1 Aanbevelingen voor de praktijk

Uit dit onderzoek blijkt dat er weinig informatie te vinden is over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie in Nederland en het buitenland. Daarnaast is er naar voren gekomen dat de meerderheid van de muziektherapeuten behoefte heeft aan meer informatie over dit onderwerp. Een aanbeveling voor de praktijk is dus om meer informatie te verzamelen en te publiceren over dit onderwerp. Er zullen meer onderzoeken moeten worden gedaan in de praktijk om deze informatie te verzamelen.

Binnen dit onderzoek was de terminologie een discussiepunt. Een aanbeveling voor de praktijk is om de terminologie rondom melodie-instrumenten nog meer te specificeren of om een nieuwe term te bedenken die allesomvattend is, zodat er specifiek onderscheid kan worden gemaakt tussen de werking van deze instrumenten binnen de muziektherapie en andere instrumenten.

Een aantal respondenten gaf als feedback dat zij de enquêtevragen soms te breed vonden. In een opvolgend onderzoek is het goed om specifiekere vragen te stellen en dus ook dieper in te gaan op bepaalde onderwerpen, waardoor de onderzoeker meer gerichte informatie verzamelt. Omdat dit onderzoek inventariserend is, was het van belang om brede vragen te stellen.

Er kwam in het onderzoek naar voren dat een mogelijke oorzaak van het kennistekort over het gebruik van melodie-instrumenten in de muziektherapie kan komen door de manier waarop deze instrumenten worden gebruikt (of niet gebruikt worden) binnen de opleiding. Een aanbeveling voor de praktijk is dus om meer gebruik te maken van deze instrumenten binnen de opleiding muziektherapie en studenten aan te moedigen om hun hoofdinstrument te gebruiken in de therapie.

6.2 Suggesties voor vervolgonderzoek

Naar aanleiding van dit onderzoek zouden er meerdere vervolgondoeken kunnen plaatsvinden. In dit onderzoek wordt vooral de kant van de muziektherapeuten belicht. Het is interessant om de kant van de cliënt verder te onderzoeken. Wat voor effect heeft het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie op de cliënt vanuit het oogpunt van de cliënt? Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van vragenlijsten, interviews en observaties.

Ook kan er op een meer kwantitatieve manier worden onderzocht wat de verschillende effecten zijn van specifieke werkvormen. Door bijvoorbeeld in de praktijk metingen te doen met cliënten als zij zelf muziek maken met melodie-instrumenten, of door metingen te doen wanneer de cliënt luistert naar de therapeut die een melodie-instrument bespeelt.

Hetzelfde kan gedaan worden met specifieke melodie-instrumenten en doelgroepen. Welk effect heeft de saxofoon op een kind met autisme en welk effect heeft de klarinet? Welk effect heeft de viool op een oudere met dementie en welk effect heeft het op een volwassene met schizofrenie? Er zijn op deze manier tal van combinaties die kunnen worden onderzocht in de praktijk.

Daarbij zou bijvoorbeeld een vragenlijst kunnen worden ontwikkeld voor muziektherapeuten om de keuze van het muziekinstrument te bepalen. Je zou bijvoorbeeld kunnen kijken naar alle instrumenten die met twee handen moeten worden bespeeld. Deze instrumenten vallen voor sommige cliënten af. Zo zijn er genoeg criteria die stapsgewijs kunnen worden bekeken om te bepalen welke instrumenten gebruikt kunnen worden met de cliënt.

Het kan interessant zijn om te onderzoeken hoe het komt dat er minder bekend is over het gebruik van melodie-instrumenten in muziektherapie dan bijvoorbeeld instrumenten zoals de piano en de gitaar. Waarom worden deze instrumenten minder ingezet? Als het duidelijk is waar dit door komt kan er eventueel gewerkt worden aan een oplossing of verbetering. Daarbij kan er onderzocht worden waarom er verdere behoefte is aan informatie over dit onderwerp bij muziektherapeuten die deze instrumenten al inzetten in de therapie.

7. Referenties

- Asqarova, S. (2015). Music Therapy in NeuroScience. *Pinnacle Medicine & Medical Sciences* (vol. 2). Gedownload op 28-10-2016, van <https://pdfs.semanticscholar.org/ba99/3eabf178233d5d10ddb9f603722e237708c9.pdf>
- Berends, A. (2014) What Do Orchestral Instruments Bring to Music Therapy? Developing My Voice on the Oboe and English Horn as a Music Therapist. In *Canadian Journal of Music Therapy*. Geraadpleegd op 28-10-2016, van <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=4dd5ba4e-1eb6-49ca-a38e-032ad0b67130%40sessionmgr4010&vid=2&hid=4111>
- Berman, A., Henstra, S. & Laansma, M. (2009). *Beroepsprofiel van de muziektherapeut*. Geraadpleegd op 19-10-2016, van http://www.nvmt.nl/images/documenten/beroepsprofiel_mt.pdf
- Boeije, H. (2012). *Analyseren in kwalitatief onderzoek: Denken en doen*. Den Haag: Boom Lemma.
- Bohnen, A. & Steenbergen Horrocks, S. van. (2012). *Houtblazers en stem Een inventarisatie van subjectieve symptomen van stemklachten en stemproblemen bij amateurspelers van houten blaasinstrumenten binnen harmonieën in Limburg*. (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank] Gedownload op 16-11-2016, van <http://zuyd.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:49301/DS1>
- Chong, H. J. (2007) Music therapist's musical relationship with music. In *Voices: A World Forum for Music Therapy*. Geraadpleegd op 28-10-2016, van <https://voices.no/community/?q=colchong240907>
- Donk, C. van der. & Lanen, B. van. (2015). *Praktijk onderzoek in zorg en welzijn* (tweede druk). Bussum: Uitgeverij Coutinho
- Dunn, H. (2015). The Clarinet: finding a different voice. In A. Oldfield. (Red.), *Flute, Accordion or Clarinet? Using the characteristics of our instruments in Music therapy*. (p. 33). London: Jessica Kingsley.
- Goodman, G. D. (2015) *International perspectives in Music therapy training and education: adapting to a changing World*. Illinois: Charles C Thomas Publisher.
- Hallam, S., Cross, I. & Thaut, M. (2016) *The Oxford Handbook of Music Psychology*. Oxford University Press
- Häninnen, S. (2014) *Breathing Woodwinds: Music therapy for asthma and COPD rehabilitation* (Master's thesis) Department of Music, Faculty Humanities, University of Jyväskylä, Finland. Gedownload op 28-10-2016, van <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/43839>
- Hoelzley, P.D. (1991) Reciprocal Inhibition in Music Therapy: A Case Study Involving Wind Instrument Usage to Attenuate Fear, Anxiety and Avoidance Reactivity in a Child with Pervasive Developmental Disorder. In *Music Therapy 1*. Geraadpleegd op 28-10-2016, van <http://musictherapy.oxfordjournals.org/content/10/1/58.full.pdf+html>
- Impett, L., Herman, I., Wollner, P.K.A. & Blackwell, A.F. (2015) Musician fantasies of dialectical interaction: mixed-initiative interaction and the open work. In M. Kurosu (Ed.) *Human-Computer Interaction: Interaction Technologies*. (pp. 184-195). Switzerland: Springer International Publishing.
- Jones, A. (2015). *Stuttering and Music Therapy*. (Honors thesis) Ball State University, Indiana. Gedownload op 28-10-2016, van <http://cardinalsolar.bsu.edu/handle/123456789/199928>
- Kaasra, L. (2015) *Dogmas of Understanding in Western Art Music Performance* (paper). Cognitive science program, Simon Fraser University, Burnaby. Gedownload op 28-10-2016, van <http://summit.sfu.ca/item/14974>
- Keken, H. van. (2015). *Voor het onderzoek: De onderzoekskwestie als basis voor praktijkonderzoek* (3^e druk). Amsterdam: Boom Lemma.
- Looi, V., Wong, Y. & Loo, J. H. Y. (2016) The Effects of Training on Music Perception and Appreciation for Cochlear Implant Recipients. *Advances in Otolaryngology* 2016. Geraadpleegd op 16-11-2016, van <https://www.hindawi.com/archive/2016/6286514/>

- Michielsen, F. (2014). *Blow me away: een onderzoek naar de invoering en het effect van blaas therapie*. (afstudeeropdracht) [HBO kennisbank] gedownload op 28-10-2016, van <http://fontys.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:47789/DS1/>
- Migchelbrink, F. (2013). *Handboek praktijkgericht onderzoek: Zorg, welzijn, wonen en werken (16^e druk)*. Amsterdam: SWP.
- Oldfield, A. (2006). *Interactive Music therapy: a positive approach: Music therapy at a child development centre*. London: Jessica Kingsley.
- Oldfield, A., Tomlinson, J. & Loombe, D. (2015). *Flute, Accordion or Clarinet? Using the characteristics of our instruments in Music therapy*. London: Jessica Kingsley.
- Pieterman-Fokkens, S. (2015). *Empathisch improviseren*. (afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank] Gedownload op 28-10-2016, van <http://hu.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:56529/DS1>
- Raloff, J. (2006) Musical therapy for sounder sleeping. In *Science News*, 169. Geraadpleegd op 28-11-2016, van <http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=a1464bce-2df2-481d-b473a704a285d71c%40sessionmgr105&vid=2&hid=114&bdata=Jmxhbm9bmwmc2l0ZT1lZHMtOGZlZQ%3d%3d#AN=19494290&db=a9h>
- Rasch, R. (2014). *Mijn werk op internet: Muziekinstrumenten*. Geraadpleegd op 16-11-2016, van <http://www.let.uu.nl/~Rudolf.Rasch/personal/Muziekinstrumenten/Muziekinstrumenten.htm>
- Richardson, G. (2014). *Live wind Music within an acute ward for people with dementia*. Geraadpleegd op 28-10-2016, van <http://www.newharmonie.org.uk/press.html>
- Schaverien, J. & Odell-Miller, H. (2005) The Arts Therapies. In G. O. Gabbard, J. S. Beck & J. Holmes (Red.), *Oxford Textbook of psychotherapy*. (pp. 87-95). Oxford: university press
- Smeijsters, H. (2006). *Handboek Muziektherapie: Evidence based practice voor de behandeling van psychische stoornissen, problemen en beperkingen*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Smith, S. E. (1995). *The development of the marimba as a solo instrument and the evolution of the solo literature for the marimba*. (afstudeeropdracht). Musical arts, The Ohio State University. Gedownload op 16-11-2016, van https://etd.ohiolink.edu/letd.send_file?accession=osu1180463390&disposition=inline
- Symfora Meander (2015). *Symfora Meander Centrum voor Psychiatrie*. Geraadpleegd op 14-10-2016, van <http://symfora-meander.nl/>
- Teie, D. (2016) *A comparative analysis of the Universal elements of Music and the fetal environment*. Geraadpleegd op 28-10-2016, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4977359/>
- Trondalen, G. (2010) *The Flute and I: The Bonny Method of Guided Imagery and Music (GIM) with a Young man*. Geraadpleegd op 28-10-2016, van <https://normt.uib.no/index.php/voices/article/view/356/430>
- Van Dale (2016). *Orkestinstrument*. Geraadpleegd op 15-12-2016, van <http://www.vandale.nl/zoeken/zoeken.do>
- Van Dale (2016). *Melodie-instrument*. Geraadpleegd op 15-12-2016, van <http://www.vandale.nl/zoeken/zoeken.do>
- Wheeler, B. L. (2015) *Music Therapy Handbook*. New York: The Guilford Press.
- Witte, M. de. (2014). Muziektherapie en Emotieregulatie. Een pilotstudie bij forensische patiënten met een licht verstandelijke beperking. In *Tijdschrift voor vaktherapie* 3. Gedownload op 28-10-2016, van http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38090103/Art_De_Witte.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1482426881&Signature=G1%2FUUclbbNnN8YI9KcMgzW37aLU%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DMuziektherapie_en_Emotieregulatie_Een_p.pdf

8. Bijlagen

Bijlage A. Online enquête

Melodie-instrumenten binnen muziektherapie in Nederland

Pagina 1

Persoonlijke gegevens *

De data zullen anoniem verwerkt worden tenzij anders aangegeven op de laatste pagina van de enquête

Naam	
Leeftijd	
Huidige functie waarin u werkzaam bent	
Soort instelling waar u werkt	
Plaats in Nederland waar u werkt	
Huidige doelgroep waar mee u werkt	
Opleiding die u genoten heeft	

Wat is uw hoofdinstrument? *

Welke instrumenten beheerst u? *

Op welke instrumenten kunt u zich uiten, zowel in persoonlijk als therapeutisch verband, en kunt u cliënten mee begeleiden?

Welke instrumenten gebruikt u in therapie? *

Toelichting melodie-instrumenten

Binnen muziektherapie worden instrumenten zoals de gitaar, piano, stem en percussie veel gebruikt. Dit onderzoek richt zich op het gebruik van melodie-instrumenten in therapie. Onder melodie-instrumenten worden blaasinstrumenten en snaarinstrumenten verstaan, waarbij de gitaar en piano niet worden meegerekend in dit onderzoek. Voorbeelden van melodie-instrumenten die binnen dit onderzoek vallen zijn de saxofoon, klarinet, viool, cello, dwarsfluit en de hoorn.

Gebruikt u een melodie-instrument in therapie? *

- ☐ Ja > door naar pagina 2
- ☐ Nee > door naar pagina 5

Pagina 2

In welke setting zet u het/de melodie-instrument(en) in?

- ☐ Individuele therapie
- ☐ Groepstherapie
- ☐ Zowel individuele therapie als groepstherapie

Kunt u bovenstaand antwoord toelichten? Is het een bewuste keuze of niet?

Hoe zet u het/de melodie-instrument(en) in binnen therapie?

- ☐ Ik speel zelf op het instrument binnen een actieve werkvorm
- ☐ Ik speel zelf op het instrument als muzikale gift voor de cliënt
- ☐ We luisteren naar een opname van een melodie-instrument(en)
- ☐ De cliënt speelt op het instrument binnen een actieve werkvorm
- ☐ Anders,

Met welke doelgroep(en) heeft u wel eens melodie-instrumenten gebruikt in therapie?

**Op welke manier gebruikt(e) u melodie-instrumenten binnen de hierboven genoemde doelgroep(en)?
Kunt u per doelgroep een voorbeeld geven?**

Met welke doelgroep(en) denkt u dat er goed gewerkt kan worden met melodie-instrumenten binnen muziektherapie? Kunt u uw antwoord toelichten?

Met welke doelgroep(en) denkt u dat er minder goed gewerkt kan worden met melodie-instrumenten binnen muziektherapie? Kunt u uw antwoord toelichten?

"Nick was ooit een talentvolle muzikant, maar speelde al jaren niet meer. Bij het daklozencentrum kwam hij weer in aanraking met muziek. Door het spel van de muziektherapeut, en vooral het geluid van de saxofoon, werd hij aangetrokken en besloot hij een keer mee te doen met de groep. Na die bewuste keer speelde hij elke keer mee met de groep. Hij had een breed scala aan nummers en veel ervaring met het maken van muziek. Hij werd een belangrijk persoon binnen de groep en fungeerde als voorbeeld. Hij steunde de groep op een positieve manier, waardoor we uiteindelijk zelfs hebben opgetreden in een lokale koffietent" - Billy Davidson

Kunt u een bijzonder of memorabel moment omschrijven binnen therapie waarbij u gebruik maakte van een melodie-instrument?

Pagina 3

Melodie-instrumenten kunnen op verschillende manieren worden ingezet binnen muziektherapie. Bijvoorbeeld door muzikaal verstopperij te spelen, muzikale grapjes te maken door het instrument anders te gebruiken dan bedoeld, cliënten te ondersteunen terwijl zij muziek maken of ondersteunende muziek te maken als begeleidend proces bij de laatste levensfase van een cliënt. Dit zijn slechts een aantal voorbeelden van werkvormen waarbij melodie-instrumenten gebruikt worden.

Welke werkvorm(en), waarbij u gebruik maakte van een melodie-instrument, heeft u wel eens ingezet in therapie? Kunt u enkele voorbeelden geven en de desbetreffende doelgroep omschrijven?

Welke interventies heeft u daarbij ingezet? Kunt u toelichten waarom u deze interventies heeft ingezet?

Zijn er bepaalde werkvormen en/of interventies die u bewust niet inzet als u gebruik maakt van melodie-instrumenten in therapie? Kunt u uw antwoord toelichten?

Pagina 4

Wat voor effect heeft het gebruik van melodie-instrumenten op de cliënt(en) volgens u?
Denk aan ontspanning, blijdschap, angst, lichamelijke onrust, et cetera.

Wat voor effect heeft het zelf bespelen van een melodie-instrument in therapie op u? ⓘ

Heeft u behoefte aan meer informatie over het gebruik van melodie-instrumenten in therapie?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Geen antwoord

Als u pagina 2, 3 en 4 heeft ingevuld kunt u door naar pagina 6.

Pagina 5

Waarom gebruikt u geen melodie-instrumenten in therapie?

Wat zou volgens u een eventuele meerwaarde zijn van het gebruik van melodie-instrumenten in therapie?

Zou u gebruik willen maken van melodie-instrumenten in therapie?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Geen antwoord

Kunt u bovenstaand antwoord toelichten?

Heeft u behoefte aan meer informatie over het gebruik van melodie-instrumenten in therapie?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Geen antwoord

Pagina 6

Heeft u nog op- of aanmerkingen over deze enquête?

Mijn persoonlijke gegevens mogen gebruikt worden in het onderzoek (en zullen dus niet geanonimiseerd worden).

- ☐ ja
- ☐ nee

Wilt u op de hoogte blijven van het onderzoek, vul dan hieronder uw e-mailadres in.

Mag ik contact met u opnemen voor een opvolgend interview, vul hieronder uw e-mailadres of telefoonnummer in.

Dit is het einde van de enquête. Hartelijk bedankt voor uw deelname!

Bijlage B. Codering enquête

Y11		ontspanning, emoties verwoorden, ster	
I	J	L	M
7. Kunt u bovenstaand antwoord toelichten? Is het een bewuste keuze of niet?	CODES	10. Op welke manier gebruikt(e) u melodie-instrumenten binnen de hierboven genoemde doelgroep(en)? Kunt u per doelgroep een voorbeeld geven?	CODES
Vaak is het een vraag van cliënt die er voor zorgt dat ik de viool of zo er bij pak. Ze genieten van wat ik met melodie kan doen en kan ze raken. Toch vind ik een melodie-instrument ook beperkend omdat er lastig een basis mee te leggen is.	1. vraag van cliënt 2. beperkend	Verschildt per doelgroep niet zo veel. Als gift door voor de cliënt te spelen, ze zelf eens laten proberen met wat uitleg. En als de groep het toelaat in een improvisatie.; Clienten spelen zelf vaak op kleine melodieinstrumenten als klokkenspel, klankstaven etc.	1.verschilt niet veel per doelgroep 2. gift 3. zelf laten proberen 4. improvisatie
wanneer de cliënt dusdanig gehandicapt is dat hij/zij niet zelf muziek kan maken. Voor receptieve muziektherapie gebruik ik dus mijn dwarsfluit. De reden is omdat ik mij daar het makkelijkst op het kan uiten en kan zorgen voor rustgevend muziek en de emoties van de cliënt goed kan vorm geven. ; Bij actieve muziektherapie vind ik dat je afstand creëert met de cliënt wanneer ik mijn dwarsfluit speel. Je neemt met je houding best wel veel ruimte in beslag waardoor je letterlijk al op afstand zit met je cliënt en de houding is best wel statig waardoor ik ook vind dat het dominerend over kan komen.	1. dusdanige handicap 2. receptief: rust 3. actief: creëert afstand met de cliënt	receptieve muziektherapie. De doelgroep kon zich nauwelijks bewegen of uiten dus alle kleine bewegingen verwoorde ik met mijn dwarsfluit of omdat ze erg veel spasmes hebben maakte ik muziek om ze te laten ontspannen.	zwaar gehandicapte volwassenen: receptieve ontspanningsmuziek
Individueel gebruik ik vaak de dwarsfluit om mensen tot rust te brengen als een soort meditatieve methoden. Daarnaast gebruik ik de dwarsfluit ter ondersteuning van wat de cliënt speelt op een ander instrument. ; Bij een groepstherapie	rustmoment en ondersteuning	Bij dementie;; Individueel gebruik ik vaak de dwarsfluit om mensen tot rust te brengen als een soort meditatieve methoden. Daarnaast gebruik ik de dwarsfluit ter ondersteuning van wat de cliënt speelt op een ander instrument. Bij een groepstherapie gebruik ik de klarinet of dwarsfluit, zodat er een rustmoment wordt ingebouwd tussen het actief deelnemen door middel van zingen, door.;; Bij hersenletsel;; Het ligt aan de schade die de cliënt heeft door het hersenletsel, maar ik probeer om de mensen met	1. Dementie: tot rust brengen 2. hersenletsel: actief betrekken / zelfvertrouwen

Bijlage C. Transcriptie interview deel

I1 = Interviewer

T1 = Therapeut 1

T1 Nee. Dat hoef je niet te verwachten. En ik heb hier wel [eh] wel een goede viool. Maar ik heb ook wat slechtere violen, en die kunnen ze gewoon [eh] ja dan dan daar durf ik wel iemand op te [eh] laten spelen.

I1 En [eh] heb je dat bij alle instrumenten, dat je zeg maar [eh] ik kan me voorstellen, ik bedoel dat [eh] een bepaalde dwarsfluit heel kwetsbaar is ofzo, om dat aan iemand te overhandigen.

T1 nouja, als je een dure dwarsfluit hebt, dat [eh] dat laat je niet door een ander bespelen. [ehm] ik heb wel met mijn saxofoon [eh] het is mijn eigen saxofoon waar hij op speelt, maar wel met een goedkoop mondstuk. En ik ben er de hele tijd bij. En hij zit in een rolstoel. Dus ik, hij zit, ik [eh] het is 1 op 1, dan let ik heel erg op. En dan [eh] dan vind ik dat prima. Maarja, hij heeft ook [eh] epileptische aanvallen enzovoorts, nou daar moet je gewoon echt heel voorzi- dan moet je heel snel zijn, en het instrument loskoppelen enzo, want zijn hand klemt er dan omheen..

I1 Ja, dat ie het niet laat vallen

T1 dus je moet gewoon wel echt, ja je moet weten dat dat kan gebeuren met je instrumenten. En ik heb heel veel instrumenten waarvan het niet erg is dat ze kapot gaan, omdat ik ze, ja..

I1 bewust tweedehands koop

T1 precies, en omdat ze al, sommige instrumenten die zijn gewoon al kapot. Ik heb jarenlang gespeeld op een gitaar, waar een gat in zit, ja of een deuk wat echt kapot is.

I1 Ja [lacht]

T1 Ja, maar dat is [eh] dat is niet erg. Maar mijn goede gitaar mogen ze niet aankomen, maar die andere wel. En ik heb een [eh] met iemand die heel erg autistisch was, echt zo'n rasautist [lacht] [eh] die [eh] ja die liet ik dan op mijn gitaar spelen. Dan pakte ik zelf wat grepen en hij ging er dan [eh] d'r op rammen enzovoorts en zo af en toe me de vingers gewoon, en dan, ja, je merkt gewoon van dat vind ik minder erg dan dat ik mijn hele dure gitaar [eh] meeneem. Ja, daar speel alleen ik op. Dus je hebt wel, een, je moet wel opletten voor jezelf, van ja, wat wil je, het kan kapot gaan.

I1 ja, dus je houdt daar wel rekening mee met het gebruik van bepaalde instrumenten met sommige cliënten, dan, van daarmee doe ik het niet, daarmee doe ik het wel

Bijlage D. Codering interviews

A	B	C
46 kiezen voor instrument	T2 En op dat gebied zou ik het interessant vinden om meer ervaring te krijgen en te horen van andere therapeuten van 'ik kies voor dit instrument omdat'. En dat probeer ik wel bij mijn collega's hier te halen, maar dat lukt ook niet altijd.	Behoeftte aan informatie
47		
48 waarom dit inzetten	I1 Hmm, ja. Ja dat is ook wel inderdaad een deel gewoon van mijn onderzoek. Om te kijken wat dat, wat iedereen daar nou van vindt inderdaad. En wat ook een andere therapeut, waarom ze dat pakken en waarom ze dat inzetten. Dus [eh] ik zal het je sturen als ik het af heb [lacht].	Behoeftte aan informatie
49		
50		
51	T2 Ja leuk!	
52		
53 effect op cliënten	I1 Wat merk jij zelf als je een blaasinstrumenten inzet, wat voor effect heeft dat op cliënten, op kinderen? Is dat anders dan bijvoorbeeld een gitaar ofzo?	
54		
55 lier	T2 Gitaar gebruik ik eigenlijk bijna niet met kinderen, maar als ik het nou even vergelijk tussen blokfluit en lier, ik weet niet ken je een lier eigenlijk?	
56		
57 mini-harp	I1 Ja, het is een soort mini harp toch?	
58		
1. ontspannend 2. ademhaling 3. blokfluit	T2 Ja het is een soort mini harp en het heeft over het algemeen een hele rustgevende werking. Het is heel ontspannend en veel mensen worden er ook gewoon heel slapertig van. Het werkt heel erg op je ademhaling en die wordt er heel rustig van. Het verschilt ook heel erg per kind. Dat meisje met wie ik nu echt blokfluitles doe, dat is al bijna geen therapie meer, we zijn als therapie begonnen maar tegenwoordig spelen we gewoon een half uur blokfluit, omdat zij het zo leuk vindt en ik vind het ook heerlijk. Dus we laten al dat andere gewoon voor wat het is en we doen lekker blokfluit.	Vraag 4: voor- en nadelen
59		
60 1. houvast 2. zelfvertrouwen	T2 Het geeft haar heel veel houvast. Ze neemt haar eigen fluit mee van thuis. En ze is iemand, heel verlegen, durft weinig te zeggen, en als ze nerveus is dan gaat ze [doet wapperen met handen voor] heel erg met haar handen heen en weer. Ze heeft om iedere vinger bijna een pleister omdat ze dan van die kleine wordjes heeft, van [doet wapperen met handen voor] dat ze dan ook weet te zeggen. Ze neemt ook mee.	

Open codering interview T1

Doelen

- Optreden als doel
- Bewustzijn van de vingers
- Fijne motoriek
- Geen echte hulpvraag
- Therapie voor alle kinderen: Beleid (op deze werkplek) – zoveel plekken per jaar, voor alle kinderen therapie
- Rondvragen bij ouders en docenten

Doelgroep

- Verschillende doelgroepen
- ADHD / explosief gedrag
- Down syndroom
- Spasme
- Vroeg kinderlijk autisme
- Zwaar klassiek autisme

Effect op cliënten

- Niet alleen maar melodietjes spelen of zingen – wordt een kind knettergek
- Ontspannend / rustgevend / werkt op je ademhaling / concentratie-verhogend (lier)
- Geeft houvast / zelfvertrouwen / stevigheid / overzichtelijk (blokfluit)
- Het vliegt eruit/overblaast zichzelf (fluit bij ADHD jongen)

Axiale codering interview T1

Vershil melodie-instrumenten vs andere instrumenten

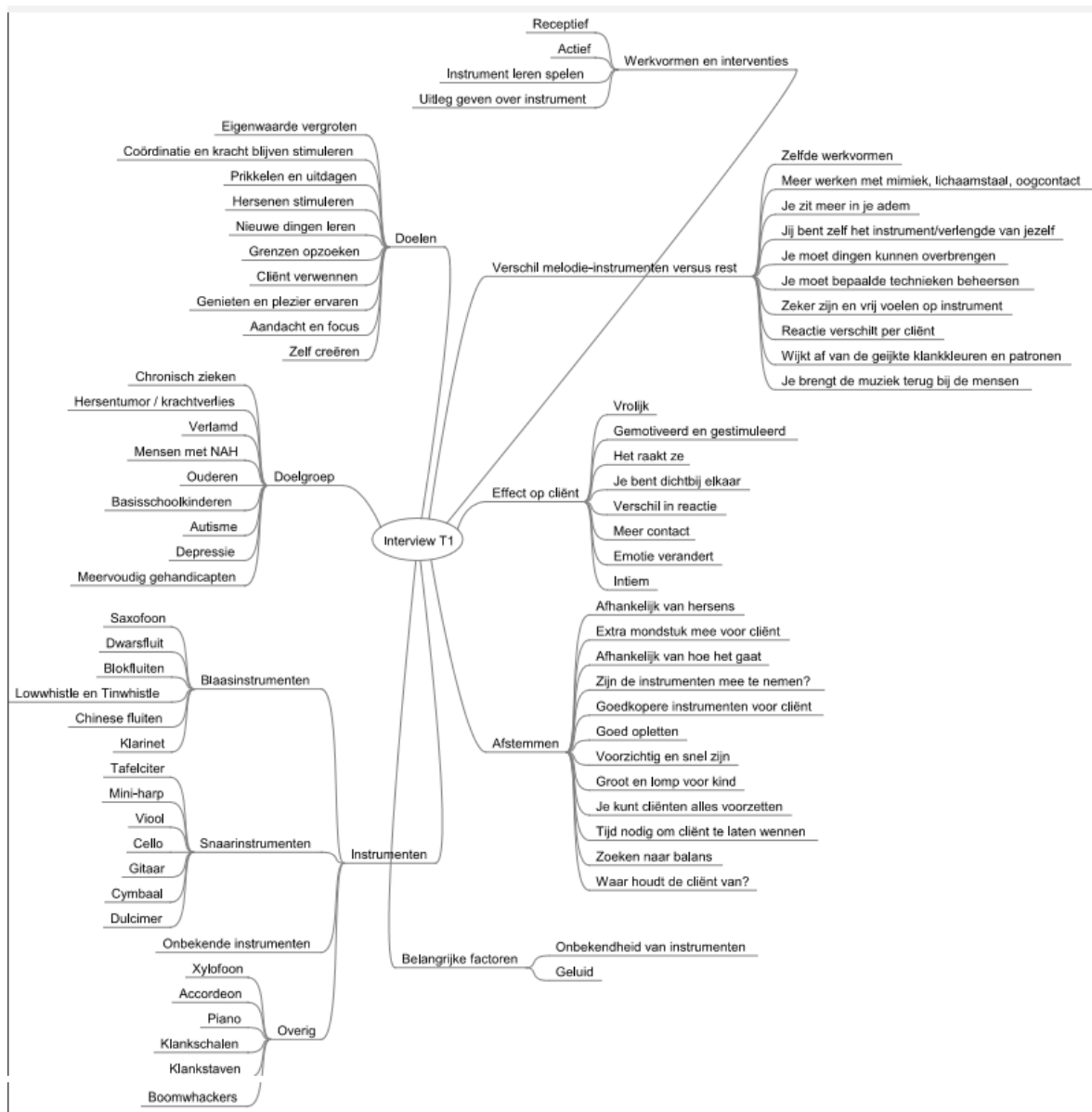
1. Zelfde werkvormen en interventies
2. Persoonlijker
 - je zit meer in je adem
 - jij bent zelf het instrument / verlengde van jezelf
 - muziek terug brengen bij de mensen
3. Extra benodigdheden
 - je moet dingen kunnen overbrengen
 - je moet bepaalde technieken beheersen
 - je moet je zeker en vrij voelen op een instrument
4. Reactie verschilt per cliënt
5. Afwijkende patronen
 - Wijkt af van de geijkte klankkleuren en patronen

Doelen

1. Zelfvertrouwen
 - eigenwaarde
 - iets zelf kunnen creëren
2. Verbeteren
 - coördinatie en kracht blijven stimuleren
 - hersenen stimuleren
 - aandacht en focus
 - bewustzijn in de vingers
 - fijne motoriek
3. Uitdagen
 - prikkelen en uitdagen
 - nieuwe dingen leren
 - grenzen opzoeken
4. Ontspanning
 - cliënt verwennen
 - kunnen genieten
 - genieten en plezier ervaren

Axiale codering beide interviews samen

Bijlage E. Codeboom interview T1

Oproep aan Nederlandse muziektherapeuten

Voor mijn afstudeeronderzoek ben ik op zoek naar zo veel mogelijk Nederlandse muziektherapeuten die willen deelnemen aan een enquête.

Binnen muziektherapie worden instrumenten zoals de gitaar, piano, stem en percussie veel gebruikt. In mijn onderzoek kijk ik naar het gebruik van melodie-instrumenten binnen muziektherapie. Mijn eigen hoofdinstrument is de altsaxofoon. Dit instrument heb ik nauwelijks gebruikt in therapie. Toen ik op zoek ging naar literatuur over het gebruik van blaasinstrumenten, kwam ik erachter dat hier weinig over te vinden is. Aan de hand van dit onderzoek wil ik informatie verzamelen over hoe blaas- en snaarinstrumenten worden ingezet, binnen welke doelgroepen of waarom de instrumenten juist niet worden ingezet in muziektherapie.

Ben jij een Nederlandse muziektherapeut en werkzaam in Nederland of geweest, dan ben ik op zoek naar jou! De enquête duurt ongeveer tussen de 10 en 20 minuten. Je kunt de enquête op elk gewenst moment pauzeren en hem later hervatten. De enquête kan worden ingevuld tot en met vrijdag 25 november a.s.

Met vriendelijke groet,
Loes Borghans
Muziektherapeut in opleiding aan de HAN te Nijmegen

Toestemmingsverklaring Audio-opnamen

Instelling:

Naam muziektherapeut:.....

En

Student van Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN)

Naam:

Komen overeen dat :

- Student van de HAN audio-opnamen mag maken van het interview
- De opname is gemaakt met toestemming van de muziektherapeut
- Student het geluidmateriaal niet openbaar zal maken en uitsluitend zal gebruiken voor interne studiedoeleinden.
- Student eventuele citaten zal anonimiseren.
- De student aansprakelijk is bij onjuist gebruik van het geluidmateriaal.
- De instelling toestemming verleent voor het maken van deze audio-opnamen.

Uit dit contract vloeien geen verplichtingen voort, behalve deze expliciet hierboven vermeld.

Plaats en datum.....

Handtekening cliënt/
wettelijk vertegenwoordiger

Handtekening
student HAN

Handtekening
contactpersoon instelling

Interview guide

Hoofdvraag onderzoek

Hoe worden melodie-instrumenten ingezet in muziektherapie door Nederlandse muziektherapeuten?

Deelvragen bij het interview

2. Welke melodie-instrumenten worden er ingezet door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor genoemd?
3. Bij welke doelgroepen worden melodie-instrumenten ingezet door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor gegeven?
4. Welke interventies en werkvormen worden er gebruikt bij het inzetten van melodie-instrumenten in therapie door Nederlandse muziektherapeuten en welke redenen worden hiervoor genoemd?
5. Welke voor- en nadelen heeft het gebruik van de melodie-instrumenten in muziektherapie?

Doelen

Het doel van het interview is om uitgebreidere antwoorden te krijgen van de therapeut over haar werkwijze met melodie-instrumenten in muziektherapie naar aanleiding van de antwoorden ingevuld in de enquête.

Beoogd resultaat

Het beoogde resultaat is antwoorden op de vier verschillende deelvragen vanuit de geïnterviewde therapeut.

Soort interview

Individueel interview
Eenmalig interview
Open, kwalitatief interview
Semi-gestructureerd interview
Formeel interview

Algemene attitude van de interviewer

Ik probeer me te houden aan de topics die ik heb opgesteld, maar heb hierbij een open houding en laat de geïnterviewde zoveel mogelijk aan het woord. Waar nodig stuur ik haar naar een bepaald onderwerp, maar ik geef niet mijn eigen mening of visie.

Duur: 60 minuten

Deelnemers: Sigrid Peters

Locatie: woning geïnterviewde

Gespreksleider: Loes Borghans

Benodigheden

- Opnameapparatuur 1
- Opnameapparatuur 2
- Toestemmingsformulier
- Topiclijst

Intro

Voorstellen, doel interview, toestemmingsformulier, tijdsduur

Begin

Doel van het onderzoek en het interview benoemen

Navragen of dit duidelijk is voor de geïnterviewde

Afspraken maken over anonimiteit

Toestemmingsformulier laten tekenen

Afspreken tijdsduur

Start met een openingsvraag

Benoemen welke instrumenten er binnen dit onderzoek vallen

Afronding

Benoemen dat alle vragen zijn beantwoord en dat ik alle informatie heb die ik nodig had. Bedanken!

Doorvragers

- Kun je dat specifieker maken
- Kun je dat uitleggen
- Kun je hier een voorbeeld van geven

In de enquête gaf je aan dat je eigenlijk alle instrumenten bespeelt behalve koperblazers. Kun je alle instrumenten die je bespeelt opsommen?

Zou je ook een opsomming kunnen geven van alle melodie-instrumenten die je in therapie gebruikt?

Je hebt een aantal instrumenten benoemd, zoals harp, fluit, saxofoon, viool en cello.

Topics

Begrippen

Vraag

1. Begrijp je wat er in dit onderzoek bedoeld wordt met melodie-instrumenten?
2. Zou jij een andere term kunnen benoemen die deze instrumenten overkoepelt?

Kennis

1. Hoe heb jij je kennis opgedaan over het gebruik van melodie-instrumenten in therapie?
2. Zou je meer informatie willen over hoe je deze instrumenten kunt inzetten?
3. Zou je willen dat deze instrumenten vaker worden ingezet in therapie in het algemeen?
4. Waarom denk je dat deze specifieke melodie-instrumenten weinig worden ingezet in therapie? Zijn er bepaalde moeilijkheden/drempels?

Instrumenten

1. Welke instrumenten beheerst u? (opsomming)
2. Welke melodie-instrumenten zet u in therapie in? (opsomming)
3. Welke voordelen heeft het gebruik van deze instrumenten in therapie?
4. Welke nadelen heeft het gebruik van deze instrumenten in therapie?
5. In de enquête noem je vaker 'onbekende instrumenten', welke instrumenten versta je hieronder?

Doelgroepen

1. Met welke doelgroep werkt u nu?
2. Op welke manier gebruikt u in deze doelgroep melodie-instrumenten?
3. Welke werkvormen zet u in? Zijn er werkvormen die u vaker gebruikt?
4. In de enquête noem je de Bruscia technieken, welke interventies zet je daarvan in? Zijn er nog andere interventies die je gebruikt?
5. In de enquête benoem je dat je kinderen zelf instrumenten laat ontdekken. Werk je dan ook met melodie-instrumenten, zo ja welke?
6. Bij welke doelgroep wordt volgens jou het meest met deze instrumenten gewerkt?
7. Denk je dat er een doelgroep is waarbij het gebruik van deze instrumenten minder effect zou hebben of een contra-indicatie zou zijn?

HBO Kennisbank: zoektabel

Zoekdatum	Zoekterm	Aantal hits	Relevant
16-10-2016	Blaasinstrument	2	2
16-10-2016	Melodie-instrument	0	-
16-10-2016	Solo-instrument	0	-
23-11-2016	Muziektherapie	100	1

● Blaasinstrument 2 hits – beide relevant

1. Michielsen, F. (2014). *Blow me away: een onderzoek naar de invoering en het effect van blaas therapie*. (afstudeeropdracht) [HBO kennisbank] gedownload op 16-10-2016, van <http://fontys.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:47789/DS1/>

2. Bohnen, A. & Steenbergen Horrocks, S. van. (2012). *Houtblazers en stem Een inventarisatie van subjectieve symptomen van stemklachten en stemproblemen bij amateurspelers van houten blaasinstrumenten binnen harmonieën in Limburg*. (Afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank] Gedownload op 16-10-2016, van <http://zuyd.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:49301/DS1>

● Muziektherapie 100 hits: relevant: 2

1. Pieterman-Fokkens, S. (2015). *Empathisch improviseren*. (afstudeeropdracht) [HBO Kennisbank] Gedownload op 23-11-2016, van <http://hu.surfsharekit.nl:8080/get/smpid:56529/DS1>

Google scholar: zoektabel

Zoekdatum	Zoekterm	Aantal treffers	Bruikbare bronnen	Advanced search
28-10-2016	"solo instruments in Music Therapy"	0	-	
28-10-2016	" solo instrument in Music therapy"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrument in muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrumenten in muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrumenten" AND "muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrument" AND "muziektherapie"	2	0	
28-10-2016	"solo instruments" AND "Music therapy"	131	1	
28-10-2016	"solo instrument" AND "Music therapy"	123	2	sinds 2000
28-10-2016	"solo instrument" AND "Music therap*"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrument" AND Muziektherap*	0	-	
28-10-2016	"blaasinstrumenten in muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"blaasinstrument in muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"wind instrument in music therapy"	1	1	
28-10-2016	"wind instruments" AND "Music therapy"	92	4	sinds 2015
28-10-2016	"blaasinstrumenten" AND "muziektherapie"	4	0	
28-10-2016	"blaasinstrument" AND "muziektherapie"	3	0	
28-10-2016	"single-line instruments" AND "music therapy"	6	4	
28-10-2016	"single-line instrument" AND "Music therapy"	2	0	
28-10-2016	"single-lined instrument" AND "Music"	1	1	

	therapy"			
28-10-2016	"woodwind instruments" AND "Music therapy"	19	2	sinds 2015
28-10-2016	"woodwinds" AND "Music therapy"	49	0	sinds 2015
28-10-2016	"brass instruments" AND "Music Therapy"	26	0	sinds 2015
28-10-2016	"brass instrument" AND "Music therapy"	11	0	sinds 2015
28-10-2016	"houtblazers" AND "muziektherapie"	4	0	
28-10-2016	"koperblazers" AND "muziektherapie"	2	0	
28-10-2016	"orchestral instruments" AND "Music therapy"	58	1	sinds 2012
28-10-2016	"orchestral instrument" AND "music therapy"	21	2	sinds 2012
28-10-2016	"orchestral instruments" AND "Music Therap*"	0	-	
28-10-2016	"orchestral instruments" AND "psychology"	58	0	sinds 2016
28-10-2016	"orkestinstrumenten"	11	0	
28-10-2016	"orkestinstrumenten" AND "muziektherapie"	1	0	
28-10-2016	"solo-instrumenten"	45	0	
28-10-2016	"solo instruments"	198	1	sinds 2016
28-10-2016	"melody instruments" AND "music therapy"	47	0	
28-10-2016	"melodic instruments" AND "music therapy"	52	0	sinds 2012
28-10-2016	"melodic instruments" AND "psychology"	66	3	sinds 2015
28-10-2016	"melodic instrument" AND "Music therap*"	0	-	
28-10-2016	"melodic instruments" AND "brain"	44	1	sinds 2015
28-10-2016	"melodie-instrumenten" AND "muziektherapie"	2	1	
28-10-2016	"melodie-instrument" AND "muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"melodie-instrument" AND "psychologie"	11	0	
28-10-2016	"melodie-instrument" AND "muziektherap*"	0	-	
28-10-2016	"lead instruments" AND "music therapy"	5	0	
28-10-2016	"lead instrument" AND "music therapy"	23	0	
28-10-2016	blaasinstrumenten	51	1	sinds 2012

Alle zoekacties in Google Scholar waren zonder patenten en citaten.

Google scholar bruikbare bronnen

- "wind instrument in music therapy"

1. Breathing woodwinds : music therapy for asthma and COPD rehabilitation

Het effect van muziektherapie met blaasinstrumenten op de gezondheid van cliënten!

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43839/URN%3aBNB%3afi%3ajyu-201406252149.pdf?sequence=1>

- “wind instruments” AND “Music therapy” – 92 treffers

1. Goodman, G. D. (2015) *International perspectives in Music therapy training and education: adapting to a changing World*. Charles C Thomas Publisher.

<https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=6w2vCAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA219&dq=%E2%80%9Cwind+instruments%E2%80%9D+AND+%E2%80%9CMusic+therapy%E2%80%9D&ots=0C6Og4eN8p&sig=wXYDGDdL50NMkA5uwcV7sH6qVug#v=onepage&q=%20instrument&f=false>

2. Jones, A. (2015) *Stuttering and Music Therapy*.

file:///C:/Users/Loes/Downloads/J66_2015JonesAmanda.pdf

3. Asqarova S. (2015) *Music Therapy in NeuroScience*.

<https://pdfs.semanticscholar.org/ba99/3eabf178233d5d10ddb9f603722e237708c9.pdf>

4. Wheeler, B. L. (2015) *Music Therapy Handbook*. New York: The Guilford Press.

<https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=mfnhBQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA302&dq=%E2%80%9Cwind+instruments%E2%80%9D+AND+%E2%80%9CMusic+therapy%E2%80%9D&ots=0idkye632W&sig=uNzYmNVyIPDR92bMiePSgikyHpo#v=onepage&q=woodwind%20instrument&f=false>

- “solo instruments” AND “Music therapy” – 126 treffers –

1. LIVE WIND MUSIC WITHIN AN ACUTE WARD FOR PEOPLE WITH DEMENTIA

<http://www.newharmonie.org.uk/press.html>

- “solo instrument” AND “music therapy” – 123 treffers

1. The Flute and I: The Bonny Method of Guided Imagery and Music (GIM) with a Young Man - Gro Trondalen <https://normt.uib.no/index.php/voices/article/view/356/430>

2. Hallam, S., Cross, I. & Thaut, M. (2016) *The Oxford Handbook of Music Psychology*. Oxford University Press

https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=uho2CwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA183&dq=%E2%80%9Csolo+instrument%E2%80%9D+AND+%E2%80%9Cmusic+therapy%E2%80%9D&ots=PZbUuwHVy5&sig=ahVdSlqGw-hGiMwdp4mW7v_3wlk#v=onepage&q=solo-instrument&f=false

- “Solo instruments” – 198 treffers

1. The Effects of Training on Music Perception and Appreciation for Cochlear Implant Recipients Valerie Looi, Yuhang Wong, and Jenny H. Y. Loo

<https://www.hindawi.com/archive/2016/6286514/file:///C:/Users/Loes/Downloads/6286514.pdf>

- “melodic instruments” AND “psychology”

1. Springer International Publishing Switzerland, 2015.

Musician Fantasies of Dialectical Interaction: Mixed-Initiative Interaction and the Open Work – Leonardo Impett, Isak Herman, Patrick K.A. Wollner, Alan F. Blackwell.

<http://link.springer.com/search?query=Musician+Fantasies+of+Dialectical+Interaction%3A+Mixed-Initiative+Interaction+and+the+Open+Work>

2. Dogmas of Understanding in Western Art Music Performance Linda T. Kaastra (lkaastra@sfu.ca) Cognitive Science Program, Simon Fraser University, 8888 University Drive Burnaby, B.C.) 2015

<http://summit.sfu.ca/item/14974> gedownload:

- “melodic instruments” AND brain

1. A Comparative Analysis of the Universal Elements of Music and the Fetal Environment

David Teie (2016) <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4977359/>

- “melodie-instrumenten” AND muziektherapie

1. Muziektherapie en Emotieregulatie - Martina de Witte

http://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/38090103/Art_De_Witte.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAJ56TQJRTWSMTNPEA&Expires=1482244310&Signature=liWmh9aN6aXYS4LVYzgFQA7XwSE%3

[D&response-content](#)

[disposition=inline%3B%20filename%3DMuziektherapie_en_Emotieregulatie_Een_p.pdf](#)

● “blaasinstrumenten”

1. Muziekinstrumenten – Hoofdstuk 8: Aërofonen 2: rietinstrumenten

<http://www.let.uu.nl/~Rudolf.Rasch/personal/Muziekinstrumenten/Muziekinstrumenten-08-Rietinstrumenten.pdf>

● “single-line instruments” AND “music therapy”

1. Boek: [Interactive music therapy: A positive approach: Music therapy at a child development centre](#)

2. Boek: [Flute, Accordion Or Clarinet?: Using the Characteristics of Our Instruments in Music Therapy](#)

3. Boek: [Aesthetic Music Therapy and the role of music-centered education in contemporary clinical practice](#)

HAN QUEST: zoektabel

Zoekdatum	Zoekterm	Aantal treffers	bruikbare bronnen	Advanced search
28-10-2016	“solo instruments in Music Therapy”	0	-	
28-10-2016	“ solo instrument in Music therapy”	0	-	
28-10-2016	“solo-instrument in muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“solo-instrumenten in muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“solo-instrumenten” AND “muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“solo-instrument” AND “muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“solo instruments” AND “Music therapy”	0	-	
28-10-2016	“solo instrument” AND “Music therapy”	1	0	
28-10-2016	"solo instrument" AND "Music therap*"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrument" AND Muziektherap*	0	-	
28-10-2016	“blaasinstrumenten in muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“blaasinstrument in muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“wind instrument in music therapy”	0	-	
28-10-2016	“wind instruments” AND “Music therapy”	4	2	
28-10-2016	"blaasinstrumenten" AND "muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	“blaasinstrument” AND “muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	"single-line instruments" AND "music therapy"	0	-	
28-10-2016	“single-line instrument” AND “Music therapy”	0	-	
28-10-2016	"single-lined instrument" AND "Music therapy"	1	1	
28-10-2016	“woodwind instruments” AND “Music therapy”	2	0	
28-10-2016	“woodwinds” AND “Music therapy”	1	0	
28-10-2016	"brass instruments" AND "Music Therapy"	1	0	
28-10-2016	“brass instrument” AND “Music therapy”	0	-	
28-10-2016	“houtblazers” AND “muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“koperblazers” AND “muziektherapie”	0	-	
28-10-2016	“orchestral instruments” AND “Music therapy”	2	2	

28-10-2016	"orchestral instrument" AND "music therapy"	0	-	
28-10-2016	"orchestral instruments" AND "Music Therap*"	2	2	
28-10-2016	"orchestral instruments" AND "psychology"	4	0	
28-10-2016	"orkestinstrumenten"	0	-	
28-10-2016	"orkestinstrumenten" AND "muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"solo-instrumenten"	1	0	
28-10-2016	"solo instruments"	100	0	
28-10-2016	"melody instruments" AND "music therapy"	0	-	
28-10-2016	"melodic instruments" AND "music therapy"	2	0	
28-10-2016	"melodic instruments" AND "psychology"	0	-	
28-10-2016	"melodic instrument" AND "Music therap*"	2	0	
28-10-2016	"melodic instruments" AND "brain"	3	0	
28-10-2016	"melodie-instrumenten" AND "muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"melodie-instrument" AND "muziektherapie"	0	-	
28-10-2016	"melodie-instrument" AND "psychologie"	0	-	
28-10-2016	"melodie-instrument" AND "muziektherap*"	0	-	
28-10-2016	"lead instruments" AND "music therapy"	0	-	
28-10-2016	"lead instrument" AND "music therapy"	0	-	
28-10-2016	blaasinstrumenten	26	0	sinds 2000

Sommige bruikbare bronnen die gevonden zijn in HAN Quest waren reeds gevonden in Google Scholar. Deze bronnen zijn daarom niet nogmaals vermeld als bruikbare bron.

De Informatiebronnen die worden gebruikt binnen HAN Quest (GGM & Gezondheid) zijn: Catalogus Han, Academia, Academic search complete, BASE, CINAHL Plus with full text, Cochrane Database of Systematic Reviews, Directory of Open Access Journals, eBook Collection, ERIC, JSTOR Journals, Kanopy, MEDLINE, Narcis, OAPEN Library, Publisher Provided Full Text Searching File, SAGE Navigator, ScienceDirect, Springerlink, SSOAR – Social Science Open Access Repository, Teacher Reference Center, Wiley.

Han Quest bruikbare bronnen

- "wind instruments" AND "Music therapy" – 4 treffers

1. Musical therapy for sounder sleeping.

<http://eds.b.ebscohost.com/eds/detail/detail?sid=2c27dc71-cc94-4bb2-bafd-c37c6ece4978%40sessionmgr105&vid=2&hid=114&bdata=Jmxhbm9bmwmc2l0ZT1lZHMtbGl2ZQ%3d%3d#AN=19494290&db=a9h>

2. Reciprocal Inhibition in Music Therapy: A Case Study Involving Wind Instrument Usage to Attenuate Fear, Anxiety and Avoidance Reactivity in a Child with Pervasive Developmental Disorder

<http://musictherapy.oxfordjournals.org/content/10/1/58>

- "orchestral instruments" AND "Music Therapy" – 2 treffers

1. What do orchestral instruments bring to Music therapy?

<http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=15986954-fe34-49d5-b87c-50ad5d01dbe4%40sessionmgr4009&vid=1&hid=4111>

Bijlage J: instrumenten

Harp	Lier	Bourdonlier
		
Strumstick	Gitaar	Slagwerk en percussie
		
Blokfluit	Dwarsfluit	Viool
		
Piano	Chrotta	Klankschalen
		
Hapi	Cimbaal	Citer
		

Dulcimer	Accordeon	Kromhoorn
		
Cello	Saxofoon	Klarinet
		

Trombone	Autoharp
	

Orff instrumenten
